

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ

Кафедра української мови

Н. В. Піддубна, О. В. Халіман, Ю. М. Лебеденко

Методичні рекомендації
до написання кваліфікаційних робіт
з лінгвістичних дисциплін

для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальностей 035.01 Філологія (Українська мова і література),
014 «Середня освіта (Українська мова і література)»,
014.01 «Середня освіта (Українська мова і література, англійська мова)»
українського мовно-літературного факультету
імені Г. Ф. Квітки-Основ'яненка

Харків
ХНПУ імені Г. С. Сковороди
2023

УДК 81'1(072)

Укладачі:

Піддубна Наталія Віталіївна – доктор філологічних наук, професор, доцент кафедри української мови Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Халіман Оксана Володимирівна – доктор філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Лебеденко Юлія Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Рецензенти:

Мізіна Ольга Іванівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри українознавства, культури та документознавства Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Осінова Тетяна Федорівна – доктор філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Затверджено редакційно-видавничою радою

Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

(протокол № 1 від 18 січня 2023 р.)

Піддубна Н. В., Халіман О. В., Лебеденко Ю. М. Методичні рекомендації до написання кваліфікаційних робіт з лінгвістичних дисциплін. – Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2023. – 70 с.

У методичних рекомендаціях подано пояснення щодо написання кваліфікаційної роботи відповідно до вимог професійної підготовки фахівця другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальностей 035.01 Філологія (Українська мова і література), 014 «Середня освіта (Українська мова і література)», 014.01 «Середня освіта (Українська мова і література, англійська мова)» українського мовно-літературного факультету імені Г. Ф. Квітки-Основ'яненка Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

© Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

© Піддубна Н. В., Халіман О. В., Лебеденко Ю. М.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1. Анотація як писемна форма репродуктивної мовленнєвої діяльності	6
2. Тези як вид презентації результатів наукового дослідження	8
3. Реферат як форма роботи з науковою літературою.....	11
4. Наукова стаття як продуктивний вид наукової діяльності	15
5. Рецензія як форма критичної наукової рефлексії	27
6. Кваліфікаційні роботи як різновид наукового дослідження	30
7. Особливості мовного оформлення магістерської роботи	37
8. Особливості оформлення кваліфікаційної роботи.....	45
8.1. <i>Правила цитування</i>	45
8.2. <i>Дотримання засад наукової етики</i>	48
8.3. <i>Правила оформлення бібліографічних посилань</i>	50
8.4. <i>Особливості оформлення бібліографічного переліку</i>	53
8.5. <i>Загальні правила оформлення списку наукової літератури й джерел</i>	54
8.6. <i>Приклади оформлення бібліографічного опису за ДСТУ 8302:2015</i>	56
9. Міжнародні стилі цитування.....	59
9.1. <i>Приклади оформлення бібліографічного опису за міжнародним стилем APA</i>	60
10. Список використаних джерел	64
Додаток А. Зразок оформлення титульного аркуша кваліфікаційної роботи ..	65
Додаток Б. Зразки оформлення анотацій до кваліфікаційної роботи	66
Додаток В. Зразок оформлення змісту кваліфікаційної роботи.....	68
Додаток Г. Зразок оформлення тез.....	69

ВСТУП

У методичних рекомендаціях подано пояснення щодо написання кваліфікаційної роботи відповідно до вимог професійної підготовки фахівця другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальностей 035.01 Філологія (Українська мова і література), 014 «Середня освіта (Українська мова і література)», 014.01 «Середня освіта (Українська мова і література, англійська мова)» українського мовно-літературного факультету імені Г. Ф. Квітки-Основ'яненка Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

Методичні рекомендації до написання кваліфікаційних робіт з лінгвістичних дисциплін ґрунтуються на чинних нормативно-правових актах:

– Положенні про організацію освітнього процесу ХНПУ імені Г. С. Сковороди (у новій редакції), 2021 р. (http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/Format_dokum/Piojenn/Pro_organizaciyu_osvitnogoz_procesy.pdf);

– Положенні про організацію науково-дослідної роботи в Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди, 2020 р. (http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/Format_dokum/Pro%20organizaciy%20naukovo%20doslidnoi%20roboty.pdf);

– Положенні про організацію та проведення атестації на здобуття освітнього ступеня «бакалавр» і «магістр», 2020 р. (http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/Format_dokum/Piojenn/Pro_organizaciyu_ta_provedennya_atestacii.pdf);

– Положенні про кваліфікаційну роботу здобувачів першого (бакалаврського) і другого (магістерського) рівнів вищої освіти ХНПУ імені Г. С. Сковороди (у новій редакції), 2022 р. ([http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/Format_dokum/Pol/Polozhennia%20pro%20kvalifikatsiinu%20robotu%20zdobuvachiv%20persoho%20\(bakalavrskoho\)%20i](http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/Format_dokum/Pol/Polozhennia%20pro%20kvalifikatsiinu%20robotu%20zdobuvachiv%20persoho%20(bakalavrskoho)%20i)

%20druhoho%20(mahisterskoho)%20rivniv%20vyshchoi%20osvity%20KhNPU%20imeni%20H.S.%20Skovorody%20.pdf);

– Кодексі академічної доброчесності ХНПУ імені Г. С. Сковороди (у новій редакції), 2022 р.
(http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/Normal_dokum/Pol/Kodeks%20akademic_hnoi%20dobrochesnosti%20KhNPU%20imeni%20H.S.%20Skovorody%20.pdf);

– Порядку перевірки кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти наявність текстових запозичень, 2021 р.
(http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/Normal_dokum/Pol/Poradok_perevirki_kv_alifikaz_robir.pdf).

АНОТАЦІЯ ЯК ПИСЕМНА ФОРМА РЕПРОДУКТИВНОЇ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація – стисла характеристика видання (рукопису, монографії, статті, книги), мета якої – ознайомити наукову спільноту зі змістом пропонованого дослідження. Анотація сприяє виявленню особливостей і переваг опублікованих праць, допомагає читачам зорієнтуватися в їхньому виборі.

Структура тексту анотації

1. Бібліографічний опис: зазначають вихідні дані (автор, назва, місце й рік видання) у номінативній формі.

2. Основна частина: містить основну тему анотованого джерела, називає основні положення описуваного видання, указує на його призначення. Анотація до наукової статті містить інформацію про її мету, завдання, методи дослідження, отримані результати.

3. Ключові слова – слова або словосполучення, що описують текст і використовуються пошуковими системами для забезпечення точної відповідності (релевантності) результатів пошуку (5–8 слів).

Рекомендації щодо написання анотації

1. Перш ніж скласти анотацію, необхідно прочитати текст і розділити його на смислові частини.

2. У кожному смисловому відтинку виділити основну думку й сформулювати її своїми словами.

3. Назвати основні думки, проблеми, які висвітлює автор, його висновки, пропозиції.

4. Визначити значущість тексту.

Слова й словосполучення, найбільш уживані в анотаціях

Найбільш уживані в анотації форми дієслів: проаналізовано, викладено, звернено увагу на..., представлено, приділено увагу (чому?), узагальнено, висвітлено, відзначено, підкреслено, присвячено, розглянуто,

зроблено, показано значення (чого?), роль; подано оцінку, оцінено, розкриваєто сутність (чого?), призначено, доповнено.

Зразки висловів, використуваних в анотації:

- у книзі досліджено (показано) (що?)...;
- значне місце в роботі посідає розгляд (чого?)...;
- розкриваючи сутність (чого?), автор уперше дав визначення...;
- використовуючи (що?), автор викладає ...;
- наведено значний статистичний матеріал (про що?)...;
- на значному фактичному матеріалі в книзі показано...;
- у монографії подано характеристику (чого?)...;
- розкрито основні методологічні положення...;
- дослідження здійснюється через розгляд таких проблем, як...;
- характеризується предмет, мета, завдання (чого?)...;
- в узагальненому й систематизованому вигляді в книзі подано аналіз (чого?)...;
- у статті на основі аналізу (чого?) показано (що?)...;
- у книзі пораналізовано (що?)...;
- у статті розглянуто проблему...;
- основну увагу звернено (сфокусовано) на...;
- у книзі детально висвітлено (констатується) (що?)...;
- робота завершується оглядом (чого?)...;
- автор дає огляд (чого?) і доходить висновку (що?)...;
- у роботі розглянуто значення (чого?)...;
- наведені дані переконливо доводять, що...

ТЕЗИ ЯК ВИД ПРЕЗЕНТАЦІЇ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Тези – мовленнєвий жанр, у межах якого текст вибудовується як система стисло сформульованих основних положень (додаток Г).

За характером поданої інформації і за її змістом тези можуть бути продуктивними (оригінальний авторський текст: тези особистої доповіді) й репродуктивними (виклад змісту першоджерела).

Для цього жанру характерні проблемно-інформативний зміст, його компресія (згущеність), системність, лаконічність. У тезовому мовленнєвому творі зазвичай виділяють такі композиційні частини:

- максимально стиснута преамбула (вступ);
- основний виклад;
- завершальна теза.

У тезах не лише називають певне положення, а й логічно та лаконічно висвітлюють розглядувану тему. Кожна теза – це окрема мікротема, що є складником загальної теми, оформлюється окремим абзацом.

Тези мають відповідати таким композиційно-смісловим вимогам: 1) наявність преамбули, що є обґрунтуванням актуальності та введенням до предмета досліджуваного питання; 2) предметно-логічна єдність змісту; 3) підсумки викладеної інформації [Маленко, Борисов, 2021: с. 73–74].

Найбільш поширені в тезах мовленнєві формули	
Початок	відомо, що...;
	варто зауважити, що...;
	при цьому важливо, що...;
	передбачається, що...;
	фахівці визначають своїм завданням...
Основна інформація	автор ставить (визначає) питання...;

	науковець уважає...;
	дослідник характеризує...;
	автор наводить приклад...;
	автор порівнює...;
	автор підкреслює...

Вимоги до укладання тез:

- стилістична чистота: не допускається жанрова невизначеність чи комбінування жанрів;
- однорідність мовленнєвого стилю: не припустиме вживання елементів інших стилів;
- формулювання кожної тези починають з нового рядка;
- кожна теза містить самостійну думку, яку висловлюють в одному або кількох реченнях;
- виклад суті ідеї чи положення здійснюється без наведення конкретних прикладів;
- покликання на джерела, цитати в тезах використовують рідко, не бажаний і фактичний матеріал.

Способи вираження логічних зв'язків між тезами:

- формальний: за допомогою вставних слів (із значенням послідовності) на початку кожної тези (*по-перше, по-друге*);
- графічний: шляхом нумерування кожної тези.

Наприклад, тези:

Піддубна Н. В. До питання про онімну прецедентність воєнної доби. *Сучасні філологічні і методичні студії: проблематика і перспективи*. Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. для науковців, викладачів, учителів, здобувачів вищої освіти (18 травня 2022 р., м. Харків). Харків: Харків. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди, 2022. С. 182–185.

Халіман О. В. Псевдоімперативні форми як засоби вираження негативної оцінки. *Фрізманівські читання: науково-методична спадщина, продовження традицій*. Програма і тези доповідей Всеукр. наук.-метод. конф. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2020. С. 96.

РЕФЕРАТ ЯК ФОРМА РОБОТИ З НАУКОВОЮ ЛІТЕРАТУРОЮ

Реферат – це стислий точний виклад сутності певного питання на основі одного або кількох першоджерел; адекватний за змістом виклад змісту первинного тексту.

Реферат може бути репродуктивним (відтворено зміст первинного тексту) й продуктивним (містить критичне чи творче осмислення реферованого джерела).

Репродуктивні реферати поділяють на реферат-конспект (реферат-узагальнення) і реферат-резюме (індикативний реферат).

У рефераті-конспекті міститься узагальнена фактична інформація, ілюстративний матеріал про методи дослідження, отримані результати й можливості їх застосування.

У рефераті-резюме наводять тільки основні положення, що розкривають тему тексту першоджерела.

До продуктивних рефератів належать реферат-огляд (складається на основі кількох першоджерел, містить зіставлення різних поглядів на одне й те саме проблемне питання) і реферат-доповідь (має розгорнутий характер; крім аналізу інформації першоджерела, у ньому об'єктивно оцінюють стан дослідження порушеної проблеми).

Функції реферату:

- *пошукова*: добір літератури за темою реферату;
- *інформативна*: ознайомлення з матеріалами першоджерела;
- *довідкова*: отримання нових відомостей із досліджуваного питання;
- *індикативна*: передавання повідомлення з метою вказівки на певний об'єкт;
- *адресна комунікативна*: передача інформації конкретному адресату.

Ознаки реферату:

- зміст реферату залежить від змісту реферованого джерела;

- містить точний виклад інформації без викривлення й суб'єктивного оцінювання;

- має незмінні структурні компоненти.

Структура реферату:

- титульна сторінка;
- зміст (план): назви всіх розділів реферату, номери сторінок, з яких починається кожен новий розділ;

- власне текст реферату, викладений із дотриманням усіх вимог до композиційної будови;

- додатки (не обов'язково);

- бібліографічний перелік.

Композиція тексту реферату

1. Вступ: наводяться вихідні дані першоджерела (назва тексту, рік і місце публікації), інформація про автора (прізвище, ім'я, по батькові, фах, науковий ступінь, учене звання), пояснюється назва роботи, аналізується структура першоджерела, чому присвячена; подається перелік основних питань, про які йдеться в першоджерелі.

2. Основна частина: аналіз найважливіших, на думку референта, проблем, що розглядаються у вихідному тексті; виклад конкретних результатів чи висновків автора відповідно до змісту реферованого джерела.

3. Загальні висновки: значення усієї теми чи проблеми реферованого тексту.

Етапи підготовки реферату

1. Визначити мету реферування обраного наукового джерела.

2. З'ясувати функції й обсяги підготовлюваного реферату відповідно до його мети й жанру наукового першоджерела.

3. Опрацювати наукове джерело й дібрати інформацію для реферату, застосовуючи різні види читання.

4. Записати план основної частини реферату.

5. Здійснити розподіл опрацьованої та дібраної для основної частини реферату інформації.

6. Оформити реферат письмово.

7. Здійснити самоконтроль написаного реферату на смисловому, структурно-логічному й мовному рівнях.

8. Відредагувати текст реферату за результатами самоконтролю.

Найбільш уживані в рефераті формулювання
<i>Вступ</i>
у статті «...», уміщеній у журналі «...» № за ... рік, розглядаються питання (проблеми, шляхи, методи);
стаття називається (має назву, опублікована в, під назвою);
автор статті – відомий (знаний) науковець...
<i>Тема статті, загальна характеристика</i>
тема статті...;
стаття на тему...;
стаття присвячена темі (проблемі, питанню)...;
стаття являє...
<i>Проблема статті</i>
у статті мова йде про...;
у статті говориться про...;
сутність проблеми зводиться до...;
сутність порушеної проблеми полягає в (чому?)...;
у роботі розглядається (оцінюється, викладається, аналізується) (що?)...;
у праці (розвідці) запропоновано (що?)...
<i>Композиція статті</i>
стаття ділиться на .... частини;
робота складається із ... частин;
стаття починається з (чого?)...
виклад завершується (чим?)...

<i>Опис основного змісту статті</i>
у статті дослідник зупиняється на...;
у статті автор порушує (розглядає, висвітлює) такі проблеми;
у вступі сформульовано (що?);
у вступі подано визначення (чому?);
на початку статті визначаються (викладаються) мета (завдання);
далі дається характеристика проблеми (розділів, частин)
в основній частині викладається (обґрунтовується) (що?);
в основній частині подано узагальнення (науковий опис)...
автор стверджує (доводить, зауважує, додає, переконує), що...
автор наголошує, вказує на...
на думку автора статті, ...
автор виділяє (розглядає, розкриває, висвітлює, засвідчує, доводить, аргументує)...
<i>Висновок</i>
автор доходить висновку;
дослідник робить висновок;
автор підбиває підсумки...
наприкінці статті підбиваються підсумки (чого?);
на завершення автор говорить про...;
сутність викладеного зводиться до...

НАУКОВА СТАТТЯ ЯК ПРОДУКТИВНИЙ ВИД НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Наукова публікація (із лат. *publicato* – оголошую всенародно, оприлюднюю) – оприлюднення результатів наукової роботи за допомогою преси й розміщення інформації в різних наукових виданнях (газетах, книгах, підручниках).

Основні функції наукової публікації:

- *забезпечення* первинною науковою інформацією суспільства, повідомлення про появу нового наукового знання, передача його в загальне користування;
- *підтвердження* достовірності основних результатів і висновків наукової роботи, її новизни та наукового рівня, оскільки після виходу у світ публікація стає об'єктом вивчення й оцінювання широкою науковою громадськістю;
- *свідчення* про особистий внесок дослідника в розробку наукової проблеми;
- *підтвердження* факту апробації та впровадження результатів і висновків наукового дослідження;
- *відображення* основного змісту, наукового рівня й новизни дослідження.

Відповідно до предмета, комунікативного завдання й композиції найбільш часто виокремлюють такі різновиди статей: теоретична стаття, інформативна стаття, полемічна стаття, оглядова стаття [Маленко, Борисов, 2021: с. 68].

Теоретична стаття – це текст з ґрунтовною теоретичною основою, багатовимірним поглядом на досліджуване явище, простеження його динаміки, висвітлення різних концепцій та персоналій, окреслення перспектив у дослідженні проблеми.

Наприклад, статті:

Піддубна Н. В. Лінгвістичне потрактування категорії сакрального (сакруму). *Мовознавство*. 2019. № 6. С. 72–82.

Халиман О. В. Развитие идей Александра Бондарко в аспекте теории грамматики оценки. *Przegląd Wschodnioeuropejski*. 2017. № VIII/2. С. 283–295.
YADDA identifier: bwmeta1.element.desklight-21ee78d8-0f4e-42dd-84d3-d2688aed90a7

Інформативна стаття – це повідомлення про результати конкретно проведеного дослідження з переконливим ілюстративним матеріалом.

Наприклад, статті:

Лебеде́нко Ю. М. Художні засоби з компонентом *Україна* в системі маніпулятивних стратегій передвиборчих програм. *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. пр. / гол. ред. проф. К. Ю. Голобородько*. Харків: Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, 2019. Вип. 51. С. 96–106.
<https://doi.org/10.34142/23127546.2019.51.10>

Піддубна Н. Мовна гра в системі бібліїзмів. *Науковий вісник Чернівецького університету: романо-слов'янський дискурс: зб. наук. праць*. Чернівці: ЧНУ, 2019. Вип. 812. С. 47–52.

Халиман О. В. Граматичне значення однини: моделювання оцінних смислів. *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. пр. / гол. ред. проф. К. Ю. Голобородько*. Харків: Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, 2019. № 51. С. 71–83. <https://doi.org/10.34142/23127546.2019.51.08>

Полемічна стаття висвітлює дискусійне наукове питання, що перебуває в стадії його осмислення чи розв'язання, зокрема неоднозначність чи неусталеність наукової термінології, невизначеність поняттєвого апарату, нечіткість методологічних засад. Для статей цього типу характерна наявність індивідуальної авторської позиції щодо досліджуваного питання, чітка аргументація власної позиції, оцінність висловів.

Наприклад, статті:

Лебеде́нко Ю. М. Прислів'я та приказки: номінація, складова контексту чи мікротекст? *STUDIA SLOBOZHANICA*. Вісник виставково-музейного центру.

Вип. 2. С. 279–285.

Піддубна Н. В. Розбудова понятійного апарату теолінгвістики: *бібліїзм, біблієма, біблійність, біблійнім*. *Лінгвістичні дослідження*: зб. наук. праць / гол. ред. проф. К. Ю. Голобородько. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2016. Вип. 46. С. 100–107.

Халіман О. Система метамови граматики оцінки: інтерпретація терміна тональності. *Slavica Slovaca*. 2020. Rocnik 55. Cislo 2. S. 269–276.

Оглядова стаття – це науковий текст, що є оглядом, аналізом і коментарем певних наукових проблем, висвітлених у різних жанрах наукової комунікації.

Наприклад, статті:

Піддубна Н. В. Національна українська традиція розвою теолінгвістики: дорядянський і радянський періоди (критичний огляд). *Acta Polono-Ruthenica*. 2020. XXV / 4. С. 131–143.

Халіман О. В. Висвітлення проблематики теорії лінгвоаксіології на сторінках журналу «Мовознавство»: аспектуальний огляд лінгвістичних студій. *Мовознавство*. 2019. № 5. С. 58–72. DOI 10.33190/0027-2833-308-2019-5-005

Написання наукової статті передусім вимагає чіткого уявлення про рівень розробки досліджуваної теми в науці. Тому й необхідно ознайомитися з основною літературою, що стосується обраної теми. Пошукові цієї літератури допоможуть систематичний та алфавітний каталоги, а також різноманітні бібліографічні покажчики. Літературу доцільно записувати на окремі картки чи в зошит, зазначаючи всі дані про працю: прізвище й ініціали автора, назву монографії, статті чи збірника статей, тез, місце, рік видання, назву видавництва, кількість сторінок, стислий зміст або цитати.

Посилює достовірність одержаних результатів комбіноване використання джерел різних типів, але дуже важливо, щоб ці джерела точно відповідали поставленим завданням і співвідносилися з темою наукової роботи. Фактичний

матеріал найзручніше записувати на окремих картках із обов'язковим зазначенням джерела (назва твору, журналу, газети, словника й зазначенням номера сторінки). Записаний на картки фактичний матеріал зручно аналізувати, класифікувати. Результати проведених експериментів можуть бути подані в графіках, таблицях, формулах.

Традиційно структуру наукової роботи становлять такі компоненти: вступ, основна частина, висновки, перелік використаної літератури. Можливі також перелік умовних скорочень, перелік використаних джерел і додатки.

Наукова стаття – один з основних видів наукової роботи. Вона містить виклад проміжних або кінцевих результатів наукового дослідження, висвітлює конкретне окреме питання за темою дослідження, фіксує науковий пріоритет автора, робить її матеріал надбанням фахівців.

Наукова стаття подається до редакції в завершеному вигляді відповідно до вимог, які публікують в окремих номерах журналів або збірниках у вигляді пам'ятки авторам.

Найбільш усталеними на сьогодні є такі вимоги щодо структури статті:

- **Вступ** (актуальність дослідження; постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми й на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячено статтю; формулювання мети статті, постановка завдань).

У статті наводять основні (за останній час, тобто за 5–6 років) дослідження й публікації, на які спирається автор; сучасні погляди на проблему; труднощі при розробленні зазначеного питання, виділення невирішених питань у межах загальної проблеми, яким присвячена стаття.

Усі посилання на авторитети подаються на початку статті, основний обсяг статті присвячують викладу власних думок: для підтвердження достовірності своїх висновків і рекомендацій не слід наводити висловлювання

інших учених, оскільки це свідчить, що ідея дослідника не нова, була відома раніше й не підлягає сумніву.

Визначення **мети** передбачає висловлення головної ідеї публікації, що суттєво відрізняється від сучасних уявлень про проблему, доповнює або поглиблює вже відомі підходи; звертають увагу на введення до наукового обігу нових фактів, висновків, рекомендацій, закономірностей або уточнення відомих раніше, але недостатньо вивчених.

Мета статті впливає з постановки наукової проблеми та огляду основних публікацій із теми.

- **Методи дослідження** (методологічні основи наукового та / або експериментального дослідження).

- **Виклад основного матеріалу** (виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; дискусії щодо висвітленої проблематики). Це основна частина статті. У ній висвітлюють основні положення й результати наукового дослідження, особисті ідеї, думки, отримані наукові факти, виявлені закономірності, зв'язки, тенденції, програма експерименту, методика отримання й аналіз фактичного матеріалу, особистий внесок автора в досягнення й реалізацію основних висновків.

- **Висновки** (узагальнення результатів, перспективи подальших досліджень).

Переважно статті супроводжуються **анотаціями** із зазначенням ключових слів.

У процесі створення тексту наукової статті слід уникати стилю наукового звіту чи науково-популярної статті. Крім того, недоцільно ставити риторичні запитання: мають переважати розповідні речення; не слід перевантажувати текст цифрами при переліках тих чи тих думок, положень; доцільно починати з нового рядка, відокремлюючи їх одне від одного крапкою з комою. У тексті прийнятним є використання різних видів переліку: *спочатку, на початку,*

спершу, потім, далі, нарешті; по-перше, по-друге, по-третє; на першому етапі, на другому етапі.

У кінці додається перелік використаних джерел інформації (ЛІТЕРАТУРА), який редакції видань часто вимагають подавати і в транслітерації (REFERENCES) (див. параграф «Загальні правила оформлення наукової літератури й джерел»).

Рукопис статті автор підписує і подає до редакції у двох примірниках: на папері й на електронному носії.

Особливо цінними є статті, опубліковані у фахових наукових виданнях категорії А і В, що включені до міжнародних наукометричних баз і мають високий науковий рейтинг, відображаючи рівень національної наукової думки.

Обов'язковою вимогою до наукових публікацій дослідника є відображення в них основних результатів наукової роботи, а також наявність в одному випуску журналу не більше однієї статті автора за темою дослідження.

Кожний дослідник прагне донести результати своєї праці до читача. Підготовка публікації – процес індивідуальний. Одні науковці вважають за необхідне лише стисло описати хід дослідження і детально викласти кінцеві результати. Інші дослідники поступово вводять читача у свою творчу лабораторію, висвітлюють етап за етапом, докладно розкривають методи роботи. Описуючи весь дослідницький процес від творчого задуму до його заключного етапу, підбиваючи підсумки, формулюючи висновки й рекомендації, учений розкриває складність творчих пошуків. У першому варіанті викладу автор зважає на порівняно вузьке коло фахівців. Такий варіант викладу дає змогу краще оцінити здібності науковця до самостійної науково-дослідницької роботи, глибину його знань та ерудицію.

Суттєвою допомогою в підготовці публікацій стане володіння дослідником певними методичними прийомами викладу наукового матеріалу.

У процесі написання наукової статті використовують різні **методичні прийоми викладу** наукового матеріалу, зокрема, послідовний, цілісний (із

подальшою обробкою кожної частини, розділу) чи вибіркової (частини, розділи пишуться окремо в будь-якій послідовності).

Послідовний виклад матеріалу логічно зумовлює схему підготовки публікації: формулювання задуму й складання попереднього плану; добір і підготовку матеріалів; групування матеріалів; редагування рукопису. Перевага цього способу полягає в тому, що виклад інформації здійснюється в логічній послідовності, і це виключає повтори та пропуски. Його недоліком є нерациональне використання часу. Поки автор не закінчив повністю черговий розділ, він не може перейти до наступного, а в цей час матеріал, що майже не потребує чистового опрацювання, чекає на свою чергу й лежить без руху.

Цілісний спосіб – це написання всієї праці в чорновому варіанті, а потім обробка її в частинах і деталях, унесення доповнень і виправлень. Його перевага полягає в тому, що майже вдвічі економиться час у процесі підготовки чистового варіанта рукопису. Водночас є небезпека порушення послідовності викладу матеріалу.

Вибірковий виклад матеріалу дослідники використовуються досить часто. У міру готовності матеріалу над ним працюють у будь-якій зручній послідовності. Необхідно кожний розділ доводити до кінцевого результату, щоб у процесі підготовки всієї праці їх частини були майже готові до опублікування.

Кожний дослідник обирає для себе найбільш доречний спосіб для перетворення так званого чорнового варіанта рукопису в проміжний або остаточний.

У процесі **написання наукової праці** умовно виділяють такі **етапи**: формулювання задуму й складання попереднього плану; добір і підготовка матеріалів; групування матеріалів; опрацювання рукопису.

Формулювання задуму здійснюється на першому етапі. Слід чітко визначити мету роботи; окреслити, на яке коло читачів вона розрахована і які матеріали в ній подавати; спрогнозувати теоретичне чи практичне

спрямування; продумати, які ілюстративні матеріали необхідні для розкриття її змісту. На цьому етапі визначається назва праці, яку потім можна скоригувати.

На етапі формулювання задуму бажано вибудувати попередній план роботи. Інколи необхідно скласти план-проспект, що відбиває задум праці й відтворює структуру майбутньої публікації.

Підготовка матеріалів пов'язана з ретельним добром вихідного матеріалу: скороченням до бажаного обсягу, доповненням необхідною інформацією, об'єднанням розрізаних даних, уточненням таблиць, схем, графіків. Підготовка матеріалів може здійснюватися з будь-якою послідовністю, окремими частинами, без ретельного стилістичного відпрацювання. Головне – підготувати матеріали в повному обсязі для наступних етапів роботи над рукописом.

Значно полегшує цей процес персональний комп'ютер. Набраний у текстовому редакторі твір можна необхідним чином структурувати. З'являється можливість побачити кожну частину роботи й дослідження в цілому; простежити розвиток основних положень; домогтися логічної послідовності викладу; визначити, які частини роботи потребують доповнення або скорочення. При цьому весь матеріал поступово розміщують у визначеному порядку, відповідно до задуму. Якщо ж комп'ютера немає, то рекомендується кожний розділ писати на окремих аркушах або картках з одного боку, щоб потім їх можна було розрізати й розмістити у відповідній послідовності.

Паралельно з групуванням матеріалу визначається рубрикація праці, тобто поділ її на логічно підпорядковані елементи – частини, розділи, підрозділи, пункти. Правильність формулювань і відповідність назв рубрик можна перевірити на комп'ютері. За інших умов це можна зробити через написання заголовків на окремих смужках паперу. Спочатку вони розкладаються в певній послідовності, а потім приклеюються до відповідних матеріалів.

Результатом цього етапу є логічне поєднання частин рукопису, створення його чернеткового макету, що потребує подальшого опрацювання.

Опрацювання рукопису складається з уточнення його змісту, оформлення й літературної правки. Цей етап ще називають роботою над чистовим рукописом.

Шліфування тексту рукопису починається з оцінювання його змісту й структури. Перевіряється й критично оцінюється кожний висновок, кожна формула, таблиця, кожне речення, окреме слово. Слід перевірити, наскільки назва роботи й назви розділів та підрозділів відповідають їхньому змісту, наскільки логічно й послідовно викладено матеріал. Доцільно ще раз перевірити аргументованість основних положень, наукову новизну, теоретичну й практичну значущість роботи, її висновки й рекомендації. Слід мати на увазі, що однаково недоречними є надмірний лаконізм і надмірна деталізація у викладі матеріалу. Допомагають сприйняттю змісту роботи таблиці, схеми, графіки.

Наступний етап роботи – перевірка правильності його оформлення. Це стосується рубрикації посилань на літературні джерела, цитування, написання чисел, знаків, фізичних і математичних величин, формул, побудови таблиць, підготовки ілюстративного матеріалу, створення бібліографічного опису, бібліографічних покажчиків. До правил оформлення друкованих видань висувають специфічні вимоги, тому слід керуватися державними еталонами, довідниками, підручниками, вимогами видавництва і редакцій.

Заключний етап – літературне редагування, складність якого залежить від мовностильової культури автора.

Найбільш уживані у науковій статті формулювання		
Мотивація актуальності теми	проблема	перебуває у центрі уваги (у полі зору)...
		заслуговує на особливу увагу...
		посідає важливе місце...
		є актуальною...
		належить до найбільш актуальних...
		цілком не є розв'язаною...

		мало розроблена (недосліджена)...
		дискусійна (не досить розроблена)...
		фрагментарно висвітлювалась у...
		не була об'єктом спеціального дослідження...
	важливо (необхідно)	дослідити (що?)...
		описати (що?)...
		здійснити опис (чого?)
		узагальнити (що?)...
		вивчити (що?)...
		встановити (що?)...
		пояснити (що?)...
		систематизувати (що?)...
		схарактеризувати (що?)...
		дати характеристику (чому?)...
		класифікувати (що?)...
		здійснити класифікацію (чого?)...
		визначити (що?)...
		проаналізувати (що?)...
		з'ясувати (що?)...
		розробити (що?)...
здійснити експеримент...		
експериментально перевірити (що?)...		
простежити (що?)...		
виявити (що?)...		
Стан розроблення проблеми в науковій літературі	прийнято вважати, що...	
	відомо, що...	
	на думку (кого?), ...	
	згідно з поглядами (позицією) (кого?), ...	

	відповідно до концепції (якої? чиєї?)...
	як вважає (хто?), ...
	дослідженням (розробкою) цієї проблеми (цього питання) займалися...
	порушену проблему (питання) у своїх працях розглядали...
	таких поглядів дотримується...
	пропозицію щодо (чого?)... висунув (хто?)...
	нову концепцію (теорію, гіпотезу) (чого?) запропонував (розробив)...
Мета і завдання статті	статтю присвячено питанню...
	мета статті полягає в... (в чому?)...
	метою наукової розвідки є встановлення (визначення, дослідження, виявлення)...
	мета статті – здійснити аналіз (описати, схарактеризувати, визначити, виявити, дослідити)...
	завдання дослідження формулюються...
	автор виконує такі завдання...
	у статті порівнюємо (виявляємо, вивчаємо, досліджуємо, розглядаємо, з'ясовуємо)...
Виклад основного матеріалу	є підстави вважати, що...
	результати експерименту дають змогу висунути припущення (гіпотезу) про...
	гіпотетично можна стверджувати, що...
	перевіримо запропоновану гіпотезу...
	однією з найбільш важливих особливостей (чого?)... є...
	об'єкт дослідження характеризується такими особливостями...
	об'єкт аналізу виявляє такі специфічні риси...

	зібраний фактичний матеріал підлягає структуруванню...
	результати виконаного аналізу дозволяють схарактеризувати (згрупувати, класифікувати, узагальнити, уточнити, конкретизувати)...
Висновки	таким чином, проведене дослідження (аналіз) підтверджує, що...
	отже, є підстави зробити такий висновок...
	як підсумок зазначимо, що...
	дані (результати) проведеного дослідження (здійсненого аналізу) дозволяють зробити висновок про...
	сформулюємо основні висновки й рекомендації...
	підсумовуючи сказане, відзначимо (зауважимо), що...
	здійснене (проведене) дослідження (аналіз) дає підстави зробити такі висновки...

РЕЦЕНЗІЯ ЯК ФОРМА КРИТИЧНОЇ НАУКОВОЇ РЕФЛЕКСІЇ

Рецензія – це письмовий аналіз певної наукової праці (статті, монографії, дисертації), який уналежнюють до малих жанрів наукового стилю.

Структура тексту рецензії

1. Повна назва статті, посада й прізвище, ім'я, ім'я по батькові автора наукової праці.
2. Стислий опис проблеми, якій присвячена робота.
3. Ступінь актуальності рецензованої праці.
4. Стислий зміст й основні положення рецензованого твору: найбільш важливі аспекти, розкриті автором у статті; використання системи доказів; повнота розкриття проблеми; наявність чітких висновків; використання наукового апарату;
5. Загальна оцінка праці, недоліки розглядуваної роботи й висновки рецензента.
6. Рекомендація до публікації чи захисту.
7. Учене звання, науковий ступінь, посада, місце роботи, прізвище, ім'я та ім'я по батькові рецензента, його підпис.

Найбільш уживані в тексті рецензії формулювання	
Автор	у своїй роботі дає детальний аналіз (чого?)...;
	грамотно аналізує (що?)...;
	акцентує увагу на (чому?)...;
	демонструє високий рівень знань у галузі...;
	на конкретних прикладах доводить (що?)...;
	на основі значного фактичного матеріалу розглядає (що?)...;
	звертає увагу на те, що...;
	справедливо зазначає (зауважує)...;
	успішно аргументує власний погляд на...;

	запропонував оригінальні ідеї...;
у статті	автор розглядає...;
	аналізуються основні підходи...;
	виявлені й висвітлені основні проблеми...;
	важливим є розгляд...;
актуальність рецензованого дослідження полягає в...	
основні моменти використовуваної автором методології...	
особливо відзначимо, що...	
саме тому в рецензованій роботі значну увагу приділено (значна увага приділена)...	
позитивним у цій роботі є...	
як позитивний факт можна відзначити те, що...	
особливо цікавими є висновки про (що?)...;	
практичне значення цієї статті полягає в...;	
розглянута в статті оригінальна концепція...;	
теоретичне значення рецензованої статті полягає в...	
досить детально автор вивчив (схарактеризував, виклав, описав)...	
матеріал у статті логічно викладений і підтверджений цитатами з авторитетних джерел...;	
рецензована стаття демонструє...;	
джерела, цитовані в рецензованій статті, відбивають сучасний погляд на досліджувану проблему;	
особлива увага в дослідженні (якому?) приділена (чому?)	
матеріал статті ґрунтується на детальному аналізі;	
на окремий розгляд (окрему оцінку) заслуговують ...;	
пропонований підхід до розв'язання проблеми...;	
рецензовану роботу вирізняють новизна й доказовість низки ідей;	
стаття виконана на високому науковому рівні, містить ґрунтовні висновки...	

Наприклад, рецензії:

Космеда Т. А., Піддубна Н. В. По-новому про вічне. Рец. на: Дзера Оксана. Біблійна інтертекстуальність і переклад : англо-український контекст: монографія / Оксана Дзера. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. – 490 с. *Лінгвістичні дослідження*: зб. наук. праць. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2018. Вип. 47. С. 228–231.

Піддубна Н. В. Посібник, написаний *на ять*: Рец. на: Скаб Марія. Церковнослов'янська мова української редакції. Чернівці: Технодрук, 2020. 644 с. *Лінгвістичні дослідження*: зб. наук. праць. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2021. Вип. 54. Ч.2. С. 235–242.

Халіман О. В. Критична оцінка українських термінологічних словників. Рец. на: Петрова Т. О. Українська термінографічна критика: становлення, розвиток та перспектива (на матеріалі критичної оцінки термінологічних словників): монографія / наук. ред. Т. А. Космеди. Харків: Майдан, 2021. 460 с. *Лінгвістичні дослідження*: зб. наук. пр. / гол. ред. О. В. Халіман (голов. ред.) та ін. Харків: Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, 2021. Вип. 55. С. 185–189.

КВАЛІФІКАЦІЙНІ РОБОТИ ЯК РІЗНОВИД НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Магістерська кваліфікаційна робота виконується на завершальному етапі навчання і є обов'язковою для присвоєння освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр». Ця робота передбачає проведення наукових досліджень (творчих розробок) із проблем відповідної галузі.

Особа, яка здобула освітньо-кваліфікаційний рівень «магістр», має володіти поглибленими знаннями з обраної спеціальності, уміннями інноваційного характеру, навичками науково-дослідної (творчої), або науково-педагогічної, або управлінської діяльності, набути певний досвід використання одержаних знань і вміти продукувати (створювати) елементи нових знань для виконання завдань у відповідній сфері професійної діяльності.

До випускників магістратури висувається низка вимог, зокрема магістр повинен:

- перетворювати нові знання на конкретні пропозиції, демонструвати творчість та гнучкість у застосуванні знань, досвіду й методів;
- володіти методологічними знаннями, вміти аналізувати, оцінювати й порівнювати альтернативи, що стосуються проблеми, генерувати й оптимізувати нові рішення;
- демонструвати компетенції проведення наукових досліджень на сучасному рівні, виконувати натурні й імітаційні експерименти, давати обґрунтовану інтерпретацію отриманих результатів;
- узагальнювати й готувати до публікації результати наукових досліджень;
- прогнозувати вплив рішень, що приймаються, на довкілля й соціум, мати професійну й етичну відповідальність за сталий розвиток суспільства;

- бути готовим до побудови й викладання навчальних курсів залежно від інтересів аудиторії, слухачів з урахуванням їхніх вікових, професійних та інших особливостей;
- мати мотивацію й розуміти необхідність навчання впродовж усього життя, володіти досвідом самостійного одержання знань і підвищення кваліфікації;
- виявляти здатність до роботи в міждисциплінарних командах, уміння адаптуватися до змін, сприяти соціальній згуртованості;
- демонструвати розвинену міжкультурну толерантність і досвід міжкультурної взаємодії;
- мати відповідний рівень усної та письмової грамотності державною й принаймні однією іноземною мовою (переважно англійською), уміти ефективно спілкуватися з колегами, представляти результати своєї роботи у вигляді звітів, статей, рефератів, використовуючи сучасні засоби презентації;
- виявляти підприємницький спосіб мислення й діяльності;
- керуватися цінностями, необхідними для того, щоб жити в умовах складного демократичного суспільства, бути його відповідальним громадянином, мати необхідні соціальні компетенції [Лисенко, Піддубна, Тележкіна, 2015: с. 128].

Цінність магістерської роботи визначається її науково-дослідною значущістю, а також логічністю, доведеністю, зрозумілим і послідовним викладом матеріалу.

На відміну від дипломної роботи спеціаліста, магістерська кваліфікаційна робота має більш ґрунтовну наукову спрямованість. Оскільки магістерська робота як самостійне наукове дослідження кваліфікується як навчально-дослідна праця, в основу якої покладено моделювання більш-менш відомих рішень, а сам ступінь магістра – це не вчений, а академічний, порівняно з кандидатською дисертацією, випускна робота магістра не містить чітко виділеної наукової новизни дослідження. Виконання магістерської роботи

покликане не скільки розв'язувати наукові проблеми, скільки продемонструвати здатність її автора до ведення наукового пошуку, розпізнання професійних проблем, володіння загальними методами й прийомами їх розв'язання.

Магістр повинен уміти:

- обґрунтовувати актуальність і новизну дослідження з теми;
- формулювати мету й завдання дослідження;
- складати план дослідження;
- здійснювати пошук первинної і вторинної інформації із застосуванням сучасних інформаційних технологій;
- обробляти отримані дані, аналізувати й систематизувати їх;
- використовувати сучасні методи наукового дослідження, застосовувати моделі для вивчення соціально-економічних процесів;
- модифікувати наявні методи дослідження й розробляти нові методи, необхідні для аналізу;
- формулювати авторські висновки з проведеного дослідження й обґрунтовувати практичні пропозиції;
- оформляти результати дослідження згідно з вимогами, що висуваються, у вигляді наукових звітів, рефератів, статей.

Тема кваліфікаційної роботи має бути короткою, відповідати обраній спеціальності й суті дослідження. Зокрема, здобувачі вищої освіти освітньо-професійної програми «Українська мова і література, англійська мова в закладах освіти» мають продемонструвати висвітлення досліджуваного питання в англійськомовних джерелах або залучати до аналізу мовні одиниці як української, так й англійської мов.

Структура магістерської роботи, як і послідовність її створення, аналогічна дипломній і складається з таких композиційних елементів:

- титульна сторінка (додаток А);
- анотації українською та англійською мовами (додаток Б);

- зміст (додаток В);
- вступ;
- основна частина (кілька розділів, поділених на підрозділи);
- висновки;
- список використаних джерел;
- додатки (за їх наявності).

У *вступі* послідовно викладається:

- актуальність теми;
- мета й завдання дослідження;
- об'єкт і предмет дослідження;
- методи дослідження;
- наукова новизна одержаних результатів;
- практичне значення отриманих результатів;
- апробація результатів;
- публікації.

Методи дослідження – це комплекс цілеспрямованих пізнавальних прийомів, процедур і практичних операцій, спрямованих на здобуття нового знання; конкретний спосіб аналізу явища або перевірки отриманих результатів [Ясіновська, 2022: с. 106].

Методологія дослідження – використана в роботі система прийомів, методів і методик дослідження, застосування прийнятих дослідником світоглядних принципів до процесу пізнання досліджуваного об'єкта [Ясіновська, 2022: с. 109].

Загальнонаукові методи: аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, моделювання, абстрагування, конкретизація, порівняння, класифікація, узагальнення, спростереження та ін.

Спеціальні лінгвістичні методи: порівняльно-історичний, зіставний, структурний, функційний, конструктивний, описовий методи, метод діалогічної інтерпретації тексту, вибірки, методи компонентного, опозиційного,

трансформаційного, семіотичного, прагматичного, дистрибутивного, контекстуально-інтерпретаційного, трансформаційного, кількісного аналізів, аналізу словникових дефініцій, дискурс-аналіз та ін.

У вступі кваліфікаційної роботи необхідно назвати основні, використані в процесі дослідження методи з конкретною вказівкою щодо їх застосування.

Кожен з *основних розділів* магістерської роботи має містити не менше двох підрозділів. Усі частини цього дослідження мають бути пов'язаними між собою, доповнювати одна одну, наступний матеріал – бути органічним продовженням раніше викладеного.

Перший розділ – теоретичний. Добір літератури – важливий етап самостійної роботи магістранта, під час якого здійснюється пошук необхідних літературних джерел. Його треба починати з вивчення бібліотечних каталогів (систематичного, алфавітного), реферативних журналів, бібліографічних довідників. Спершу слід ознайомитися з основною літературою з теми (підручники, теоретичні статті), а потім – з прикладною (законодавчі акти, інструктивні матеріали, статті з конкретних досліджень тощо). Опрацювання складних джерел (монографій) треба починати після знайомства з більш простими (підручниками).

У періодичних наукових виданнях (газетах, журналах) містяться найновіші результати фахових досліджень, які варто використати в кваліфікаційній роботі. Більш ранні видання залучати лише за наявності в них важливого для роботи матеріалу, не поданого в пізніших виданнях або з об'єктивних і незалежних від дослідника причин більш нове джерело не можна отримати. Доречно використовувати тільки ті законодавчі акти, нормативні документи, статистичні дані, що є чинними на час написання роботи.

У процесі опрацювання літератури роблять конспективні записи, виписки з тексту, цитати, цифровий матеріал. Існують два способи фіксування прочитаного матеріалу: *суцільний*, коли в записах послідовно відбивається основний зміст прочитаного джерела, і *вибірковий*, коли фіксують тільки той матеріал, що стосується досліджуваної проблеми. Особистий внесок

магістранта – автора кваліфікаційної роботи – полягає в систематизації нових розрізнених даних, отриманих вибірково способом із різних джерел.

Для складання списку використаної літератури й посилань на неї в тексті роботи необхідно обов'язково записувати повні бібліографічні дані джерел (див. параграфи «Особливості оформлення бібліографічного переліку», «Загальні правила оформлення наукової літератури й джерел»).

Нові поняття й визначення, що трапляються в процесі опрацювання літератури, слід виписати окремо й за допомогою довідників знайти їх тлумачення.

У тексті наукової роботи прізвища зарубіжних дослідників, цитати з їхніх праць необхідно подавати українською мовою, назви праць указувати мовою оригіналу.

Другий розділ – практичний. Кожна кваліфікаційна робота спирається на аналіз тих чи тих мовних фактів. Йому передує добір фактичного матеріалу із джерел, обраних відповідно до теми дослідження, та його класифікація.

Аналіз ілюстративного матеріалу авторської картотеки дасть змогу зробити висновки про тенденції вживання досліджуваних одиниць, специфіку їх функціонування в обраному для виконання кваліфікаційної роботи матеріалі.

Приклади ілюстративного матеріалу наводять у роботі курсивом без лапок, додаткового виділяють необхідні компоненти напівжирним шрифтом (наприклад, речення курсивом, слова в ньому – напівжирним). Наведені ілюстрації має супроводжувати авторський науковий коментар, що пояснює особливості вживання відповідних мовних одиниць.

Для магістрантів спеціальностей «014 Середня освіта (Українська мова і література)», 014.01 «Середня освіта (Українська мова і література, англійська мова)» обов'язковим є *методичний розділ* кваліфікаційної роботи, що передбачає висвітлення способів використання результатів дослідження в закладах середньої, професійної, фахової передвищої чи вищої освіти залежно від особливостей освітньо-професійної програми.

Методичний розділ може містити один із таких аспектів:

- 1) розробка заняття чи системи занять з коментарем щодо її використання;
- 2) розробка системи вправ із застосуванням ілюстративного матеріалу кваліфікаційної роботи та пояснення до них;
- 3) розробка занять для гурткової роботи з коментарем;
- 4) розробка заходів позааудиторної роботи з поясненнями щодо особливостей використання результатів дослідження.

Висновки мають складати приблизно 5% від обсягу тексту рукопису (3–5 с.).

Кваліфікаційна робота може містити додатки з інформацією допоміжного характеру (наприклад, узагальнювальні таблиці, схеми, діаграми, ілюстрації та ін.), що не були внесені до основного тексту. Додатки позначають великими літерами української абетки (Додаток А), даючи їм назву.

Обсяг основного тексту випускної кваліфікаційної роботи – 50–60 сторінок.

Текст необхідно набирати шрифтом Times New Roman; розмір кегля – 14; інтервал між рядками – 1,5. Поля ліворуч – 30 мм, праворуч – 10 мм, зверху – 20 мм, знизу – 20 мм.

Захист магістерських робіт відбувається за встановленим графіком, прилюдно перед фаховою екзаменаційною комісією. Для допуску до захисту магістерська робота має отримати позитивну оцінку у відгуку керівника й рецензіях внутрішнього та зовнішнього рецензентів. На допуск також впливає успішний попередній захист здобувачем наукового дослідження, що відбувається на кафедрі за місяць до захисту [Ясіновська, 2022: с. 211–213].

Магістрант готує короткий виступ (8–10 хвилин), у якому висвітлює основні результати дослідження, детальніше зупиняючись на практичних завданнях своєї наукової праці та на власному внескові у розв'язання проблеми. Для зручності сприйняття інформації ключові думки й ілюстративний матеріал дослідження варто презентувати в презентації PowerPoint.

Результати захисту оцінюють за 100-бальною системою.

ОСОБЛИВОСТІ МОВНОГО ОФОРМЛЕННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

Правильне мовностилістичне оформлення наукової праці засвідчує високий рівень загальної культури її автора, сприяє адекватному сприйняттю викладеного матеріалу серед наукової громадськості. Саме тому мовне оформлення кваліфікаційних наукових робіт потребує особливої уваги. Науковий виклад характеризується використанням термінів, загальнонаукової лексики, притаманних науковому стилю стійких сполук, службових слів і жорсткими нормами синтаксису. Йому не властиве використання емоційно забарвленої, просторічної і розмовної лексики.

Науковому тексту властиві завершеність, цілісність і зв'язність. Для їх утілення наявний вагомий арсенал мовних засобів, за допомогою якого можна:

- **наголосити на чомусь, повернути увагу читача до важливих, на думку автора, моментів:** *особливо важливо вказати тут те що; розгляньмо тепер приклад; перейдімо до питання; навіть; лише; тільки, повернімо увагу до...; зауважимо; зупинімося на...; зупинімося докладніше на...; необхідно зупинитися; необхідно розглянути;*
- **структурувати текст:** *вище, нижче; врешті (урешті), зрештою; далі; деякі додаткові зауваги щодо (стосовно)...; надалі (в подальшому, згодом); наприкінці; перш ніж перейти до..., звернімося до...; потім; разом із тим; розгляньмо; ще раз (знову);*
- **висловити оцінку (впевненість або сумнів):** *очевидно; очевидно, що; самоочевидно; зрозуміло; напевно, напевне; без сумніву; без сумнівів; безперечно; безсумнівно; безумовно; не викликає сумнівів той факт, що...; не потребує доведення...; цього цілком досить, щоб довести; звичайно,; можливо; мабуть; ймовірно; вірогідно; звичайно; зрозуміло; на жаль; певна річ;*
- **висловити припущення:** *припустімо, що..., тоді; вважаймо (уважаймо), що...;*

- **пояснити, уточнити, виділити щось:** *тільки; навіть; адже; точніше кажучи; іншими словами; крім того; саме; тобто; йдеться про те, що; як про це йшлося...; зокрема* (переважно в сполученні з іменником, уживають для підкреслення, виокремлення чогось з-поміж однотипного); *особливо, переважно; здебільшого; при цьому; причому; –одночас; так само і ...; як-от* (сполучник, який уживають переважно при переліку – уточнює, конкретизує сказане раніше);

- **узагальнити, зробити висновок:** *отже; таким чином; що й треба було довести; можна зробити висновок про...; у результаті можна дійти висновку, що...; на закінчення є підстави стверджувати (твердити), що...; [здійснений аналіз] дає змогу дійти висновку, що...; сутність викладеного дає підстави твердити про...; на основі цього ми переконуємося в тому, що...; узагальнюючи сказане; наприкінці відзначмо, що...; нарешті...; зі сказаного випливає, що...; з огляду на важливість (переконливість, авторитетність); ці дані свідчать про те, що...; отримані результати свідчать про...; підсумовуючи...; у такий спосіб...;*

- **розчленувати інформацію:** *по-перше; по-друге; з одного боку; з іншого боку;*

- **вказати на час, послідовність:** *тепер; а тепер; тоді; потім; пізніше (вже); перш ніж (перед тим, як) доводити...; спочатку; насамперед; передусім; щонайперше, якнайперше; спершу; раніше вже йшлося про...; насамперед; почнемо з того, що...; перейдімо до...; перш за все; насамперед; передусім; у першу чергу; ще раз; щойно; на завершення; насамкінець; врешті-решт, зрештою;*

- **відобразити зіставлення й протиставлення частин:** *і; в; проте; аналогічно...; зіставлення засвідчує...; із порівняння виходить...; подібно; порівняно з...; разом із тим; так само, як і..., також; тимчасом, як...; тоді як; у такий же спосіб; як порівняти..., то...; однак; і все-таки; і все ж таки; й з*

іншого боку; навпаки; не тільки (не лише), а й; таким чином; тоді як; на противагу цьому; показати всупереч (твердженню, положенню, сподіванням);

- **вказати причину і наслідок:** *адже (сполучник, який уживають на початку підрядного речення, що стоїть після головного); бо, оскільки (сполучники, які вказують на відношення причиновості, пов'язують головне й підрядне речення); до того ж; із цієї причини; завдяки тому, що...; завдяки цьому...; залежно від...; згідно з ...; однак (незважаючи на щось); між тим, інакше, інша справа (річ), що; хоч...та усе ж; попри те; але, як з'ясувалося, бачимо, проте, що; тому; і тому; тому що; тим самим; а отже; значить; внаслідок цього; в такому разі; окрім того..., оскільки..., то...; проте (незважаючи на щось); тим часом...; тимчасом як...; тоді як...; у зв'язку з ...; у результаті...; унаслідок; через те, що; якщо..., то...; втім (утім), а втім (незважаючи на щось);*

- **поєднати частини інформації:** *і; також; тобто; при цьому; при тому; до речі; крім того; більше того; разом з тим; між іншим; понад те; цікаво відзначити, що; інакше кажучи; як було вже зазначено; як зазначалося раніше; як про це йшлося; як було показано; як було доведено; згідно із цим; відповідно до цього;*

- **констатувати відоме або бажане:** *як відомо; як добре відомо; загальновідомо; давно доведено те, що...; дослідження в цій галузі; у наш час; останнім часом; свого часу, в часи; підхід не новий, але...;*

- **цитувати, ілюструвати, наводити приклади:** *за даними [О. Савченка]...; за повідомленням [О. Савченка]...; на думку [О. Савченка]...; наприклад (вставне слово, яке вживають пр. переліку, уточненні, при поясненні слова в реченні: вводить у речення слова, що слугують ілюстрації, пояснення попереднього викладу); прикладом слугує...; такий..., як...; у разі...; як пише (стверджує) [О. Савченко]...; наведемо декілька прикладів...; розгляньмо такі випадки, як-от...;*

- **здійснити критичний аналіз відомого або наявного:** питання ставиться не вперше; із цієї теми є...; автор розглядає (аналізує, характеризує, доводить, порівнює, за останні роки (останніми роками); зіставляє, з'ясовує, підкреслює, посилається на..., зупиняється на..., розглядає зміст, наголошує на важливості; формулює..., заперечує, стверджує, критично ставиться до чого-небудь, ставить завдання, підтверджує висновок фактами, пояснює це тим, що; причину цього вбачає в тому, що; вважає що; у статті викладений погляд на ..., викладене дискусійне твердження, суперечливі, загальновідомі істини, цінні відомості, експериментальні дані, здійснено спробу довести...; наведені переконливі докази; враховані, взяті до уваги, звернена увага; сутність цього зводиться до того, що; необхідно підкреслити, що; схвалювати, погоджуватися, поділяти погляд, визнавати здобутки, дотримуватися тієї ж думки; відзначати (виявляти) недоліки, критикувати, заперечувати, спростовувати, випускати з уваги, суперечити фактам, необґрунтовано твердити, не підтверджувати висновки фактами; можна погодитися з твердженням...; одним із найвизначніших досягнень є, загальноприйнято, звичайно, особливо варто (треба, необхідно) відзначити;

- **обґрунтувати:** актуальною залишається проблема; привертає увагу той факт, що...; найбільша складність полягає в тому, що...; назріла необхідність; настав час; пропонується новий підхід (метод); метою роботи (розробки) є...; актуальність (новизна) теми (підходу) у тому, що...; основні переваги цього методу полягають у ...; перспективи дослідження полягають у... ; перспективи дослідження зумовлено...;

- **описати нове:** у роботі описано; запропонований пристрій (метод) забезпечує; є можливість; маємо змогу; перевага цих методів (обчислень, моделей...) у тому, що; експерименти підтверджують; наші дані спростовують...; у цьому новизна...;

- **висловити прогноз щодо застосування нового:** це забезпечує такі основні можливості; ефективно застосування; успішно використовувати;

результати втішні й мають перспективи вдосконалення; експерименти показали високу надійність; моніторинг буде постійним; перспективність очевидна... [Лисенко, Піддубна, Тележкіна, 2015: с. 133].

Наведені слова й мовні звороти сприятимуть уникненню повторення одних і тих самих слів та однотипних словосполучень, оскільки повтори збіднюють стиль викладу. Для урізноманітнення викладу також варто послуговуватися не лише лексичними, а й синтаксичними синонімами, наприклад, використовувати властивість бути синонімами особові й безособові речення (*Ми не погоджуємося... / Важко погодитися...*), складнопідрядні й прості з дієприкметниковими та дієприслівниковими зворотами (*Завдання, які ставляться у вступі, відповідають... / Завдання, поставлені у вступі, відповідають...*), неозначено-особові й безособові речення (*У статті зазначають, що... / У статті зазначено, що...*).

У науковому стилі рекомендують уживати форму першої особи множини замість першої особи однини «*вважаємо*», «*зауважимо*», «*на нашу думку*», що дає змогу висвітлити свою думку як позицію певної групи людей, наукової школи чи наукового напрямку. Використання такої множини у кваліфікаційних роботах правомірне, однак із метою уникнення манірності й одноманітності викладу слід уникати надмірного вживання і таких форм. Замість них рекомендується використовувати безособові звороти на зразок: «*Видається правомірним*», «*Нелегко погодитись*», «*Неважко помітити*», «*У роботі встановлено (розглянуто, доведено)*» та ін. [Дорошенко, 1999: с. 15]. Використовують також форму викладу від третьої особи (*автор вважає...*).

У процесі оформлення результатів дослідження варто дотримуватися культури мовлення, уникаючи помилок. Наведемо приклади окремих із них:

Неправильно	Правильно
<i>В українській мові цей суфікс використовується...</i>	<i>В українській мові цей суфікс використовують...</i>
<i>У роботі використовувався метод...</i>	<i>У роботі було використано метод...</i>
<p>Уникайте нагромадження в науковому тексті пасивних конструкцій, зокрема зі зворотними дієсловами (на <i>-ся</i>). У таких реченнях варто змінити дієслівну форму на активну особову чи безособову.</p>	
<i>Мови багатьох народів світу запозичили цей вираз із Біблії.</i>	<i>Мови багатьох народів світу запозичили цей вислів із Біблії.</i>
<i>До них відносяться ергоніми...</i>	<i>До них належать ергоніми...</i>
<i>У цьому дослідженні така інформація відсутня...</i>	<p><i>У цьому дослідженні така інформація не висвітлена (не репрезентована) ...</i></p> <p><i>У цьому дослідженні немає такої інформації ...</i></p>
<i>дана проблема</i>	<i>ця проблема</i>
<i>даний автор</i>	<i>цей автор, названий вище автор, зазначений вище автор</i>
<i>у даному випадку</i>	<i>у цьому разі</i>
<i>Вони займають особливе місце в структурі...</i>	<i>Вони посідають особливе місце в структурі...</i>
<i>Досліджуваний матеріал класифікуємо в залежності від...</i>	<i>Досліджуваний матеріал класифікуємо залежно від...</i>
<i>зроблено спробу</i>	<i>здійснено спробу</i>
<i>Зустрічається багато лексем...</i>	<i>Трапляється багато лексем... Фіксуємо значну кількість лексем...</i>
<i>Існуючі в лінгвістиці праці із цього питання...</i>	<i>Наявні в лінгвістиці праці із цього питання...</i>
<i>Існуючий стан справ</i>	<i>Нинішній (сучасний) стан справ</i>

<i>Має місце</i> вживання дієслівних форм у функції...	Спостерігаємо (фіксуємо) вживання дієслівних форм у функції... <i>Трапляється</i> вживання дієслівних форм у функції...
<i>Мета роботи – охарактеризувати...</i>	<i>Мета роботи – схарактеризувати...</i>
наступні групи іменників	такі групи іменників
<i>Яку мету переслідували</i> журналісти? <i>Зазвичай такі дії переслідують мету</i> викликати в користувача позитивні емоції.	<i>Яку мету мали</i> журналісти? <i>Зазвичай такі дії мають на меті</i> викликати в користувача позитивні емоції.
<i>Множинна форма оніма перетворює</i> ім'я індивіда в ім'я маси...	<i>Множинна форма оніма перетворює</i> ім'я індивіда на ім'я маси...
<i>перш за все</i>	<i>насамперед, передусім, найперше</i>
<i>подібним чином</i>	<i>подібно, так само</i>
при вивченні	під час вивчення / у процесі вивчення
<i>Транспоноване вживання дієслова</i> призводить до появи нових комунікативно-прагматичних відтінків...	<i>Транспоноване вживання дієслова</i> зумовлює (спричиняє) появу нових комунікативно-прагматичних відтінків...
<i>Автор прийшов до висновку</i>	<i>Автор дійшов висновку</i>
<i>разом з тим</i>	<i>водночас, заразом, саме тоді</i>
<i>Основу опису подій складають</i> переважно дієслова у формі доконаного виду...	<i>Основу опису подій становлять</i> переважно дієслова у формі доконаного виду...
невід'ємна складова	невід'ємний складник
<i>...служать</i> для вираження експресивно-емоційних відтінків...	<i>...служують</i> для вираження експресивно-емоційних відтінків...
<i>Час оповіді може співпадати</i> із часом	<i>Час оповіді може збігатися</i> із часом

<i>описуваних подій...</i>	<i>описуваних подій...</i>
<i>тим не мени</i>	<i>однак, проте, а також, а втім</i>
<i>точка зору</i>	<i>погляд, думка</i>
<i>з точки зору</i>	<i>під кутом зору, на думку</i>
<i>у першу чергу</i>	<i>насамперед, передусім, найперше</i>
<i>у свою чергу</i>	<i>так само, також, і собі, зі свого боку.</i>
<i>у той же час</i>	<i>водночас, разом, саме тоді.</i>
<i>у тому числі</i>	<i>Зокрема, і навіть</i>
<i>яким чином</i>	<i>як, у який спосіб</i>

ОСОБЛИВОСТІ ОФОРМЛЕННЯ НАУКОВОЇ РОБОТИ

Правила цитування

Для підтвердження власної думки або ілюстрації автор може використовувати цитати з праць інших науковців. Обсяг цитованого матеріалу не повинен перевищувати 20% від загального обсягу текстової частини.

Цитата – дослівний уривок із твору, чийсь вислів, що наводиться (письмово чи усно) як підтвердження або заперечення певної думки чи ілюстрації до фактичного матеріалу.

Сучасні науковці, зокрема О. Ясіновська, виокремлюють два основні способи введення цитати в контекст:

- зчіплювання з новим текстом;
- занурення в текст, що приймається [Ясіновська, 2022: с. 283].

Загальні правила цитування при «зчіплюванні»:

1. З великої літери пишеться перше слово після двокрапки, коли цитата подається після слів автора як пряма мова, тобто пов'язується зі словами автора без сполучника й наводиться з початку речення:

О. Карпенко зауважує, що таке десакралізоване вживання імен біблійних героїв у подальшому відіграло вагомую роль у розвитку нової української літератури й, відповідно, української мови: «Автори і виконавці таких віршів ведуться з освяченими тисячолітньою традицією біблійними героями як із сусідами, знайомими, переводячи їх з третього в друге коло індивідуального антропонімічного фрейму й поволеньки готуючи ґрунт для майбутньої „Енеїди“» (Карпенко, 2006, с. 151).

2. Якщо цитата входить до складу речення як його частина у вигляді підрядного речення, то пов'язується з головним реченням сполучником:

У зв'язку із цим М. Кочерган говорить про поняття «безеквівалентність» і «лакуна» та зазначає, що в «науковій літературі терміни безеквівалентна лексика і лакуни часто вживаються як синонімічні і трактуються як слова, що відсутні в певній мові» (Кочерган, 1999: 42).

3. За необхідності скоротити текст цитованого матеріалу (вилучення окремих слів чи фраз) на місці пропуску ставлять крапки, які беруть у квадратні або круглі дужки. Необхідною умовою скорочення є повне збереження змісту цитати, напр...:

Тетяна Космеда виокремила релігійну оцінку як особливий тип оцінки, що, вербалізуючись, наскрізно зреалізовується в мовленні й мові, відповідно суттєво впливаючи на розширення мовної картини світу, що широко проілюструвала, порівн.: «(...) до національної традиції кожного зі слов'янських народів увійшли окремі фрагменти дохристиянської спадщини, що закріпилися у відповідних концептах (...). Язичницькі обряди були адаптовані християнством, наповнені його войовничим духом, що згодом відповідно відобразився в мовній релігійній картині світу. Оскільки глибока релігійність є національною рисою характеру українців, то й міфологічна язичницька, і християнська релігійні картини світу відображені в мовній свідомості сучасного українця (...), навіть попри дієвість радянської ідеології, що її руйнувала» [Космеда, Плотнікова 2010, 8].

*Опозиція **сакральне – профанне (світське)** має динамічний характер, на що вказують дослідники, наприклад Л. Софронова, яка зауважує: «Опозиція сакральне / світське не дається раз і назавжди, межа між її членами постійно змінюється. Те, що в одну епоху перебуває в зоні сакрального, в іншу – опиняється у сфері світській. [...] Коли сакральне в чіткій ізоляції від світського, і обидві сфери культури нібито не перетинають межу, що їх розділяє, вони перебувають у стані відносного спокою. Але у відповідний момент він може порушитися. [...] Тоді змінюються обриси світського. Також сакральне буває готове до того, щоб сприйняти вплив світського. У результаті картина взаємодії світського й сакрального постійно перетворюється» (Софронова, 2006, сс. 30–31).*

За такого цитування в ролі предиката вживають такі слова й конструкції: *стверджувати, зауважувати, відзначати, визначати, зазначати, наголошувати, підкреслювати, акцентувати, констатувати, аргументувати та ін.; на думку вчених, за спостереженням автора, як свідчать дослідження, на підставі проведеного експерименту та ін.*

Як засвідчує мовознавець З. Козирєва, психолінгвістична й соціолінгвістична природа новітнього словникового метатексту виявляється серед іншого в порушенні принципу науковості. Цей факт зумовлений суперечністю між тяглістю процесу оновлення лексичного фонду й моментальною синхронною фіксацією ще не стабілізованих норм у словниках, що є реакцією на нагальні комунікативні потреби суспільства (Козирєва, 2015).

Виправданим є використання слів-кваліфікаторів на зразок: *переконливо, слушно, доречно, влучно, справедливо, компетентно, аргументовано, критично, непереконливо, недоречно, сумнівно, наприклад:*

Уживання займенника ВИ в інтимній ліриці завжди несе семантику відчуженості або нерозділених почуттів чи деякого дистанціювання. Однак науковці, досліджуючи індивідуальний код художньої мови М. Вінграновського, справедливо зазначають: «Додатковим елементом створення інтимізованого діалогу є звертання до адресатки на Ви, що значною мірою ушляхетнює відтворювані у вірші переживання ліричного суб'єкта» (Фоміна, 2010: 163).

Однак подібні оцінні слова варто вживати обачно й пам'ятати про безпристрасність й неупередженість наукового стилю мовлення.

У процесі введення цитати способом «занурення», що передбачає заглиблення в контекст наукової роботи, переважно невеликі фрагменти чужого тексту беруть у лапки або виокремлюють шрифтом (курсивом). Цитата, яка при «зануренні» наводиться із середини речення, починається з малої літери:

Відповідно, як й інші мовні одиниці, релігійні власні назви можуть зазнавати певних семантичних зсувів, переосмислень, що є наслідком постійної взаємодії сакрального й світського, тобто десакралізації, яку В. Хлебда назвав «сакрум у рамках профанум» (Хлебда, 2001, с. 128).

Дотримання засад наукової етики

Недотримання засад наукової етики призводить до порушення академічної доброчесності, що зумовлено такими факторами:

- використання чужого тексту без посилання на автора;
- компіляція чужих тез (текст, розроблений на основі запозичених у кількох інших авторів матеріалів без самостійного їх дослідження та обробки);
- некоректний переклад іншомовного джерела;
- необ'єктивне цитування (у першоджерелі висловлюється інша думка, але автор статті вибирає лише ті уривки, які ілюструють його тезу, залишаючи поза увагою «непотрібний» текст).

Цитати варто брати з першоджерела, а не з праць інших дослідників. Непряме цитування, таке собі «перезапозичення» можливо лише коли:

- 1) першоджерело втрачене;
- 2) цитують публікований архівний документ або давній рукопис, і посилання на першоджерело може неправомірно надати цитуванню архівного розшуку або скласти враження безпосереднього опрацювання студентом давньої рукописної пам'ятки;
- 3) цитований текст став відомим унаслідок цитування слів автора іншою особою [Ясіновська, 2022: с. 285].

Під час використання перекладу цитат із праць, написаних не українською мовою прийнято давати вказівку: (*переклад наш / мій*) або (*переклад С. Вакуленка*). Якщо для цитування взято опубліковану перекладну працю, то такі ремарки не вживають, оскільки перекладача зазначено в бібліографічному описі.

У процесі написання роботи варто уникати зайвого цитування, нанизування, тобто використання цитат, узятих з різних праць, часто взаємозаперечних, одна за одною, без належних коментарів, що значно нівелює думку самого автора виконуваної роботи, знижує її наукову вартість.

Пам'ятаймо слова Умберто Еко: «Ніщо так не дратує, як посилення, увіпхнуті заради краси, що не додають нічого важливого до цього конкретного міркування» [Еко, 2007: с. 175].

Не пізніше як за місяць до атестації здобувачі вищої освіти зобов'язані надіслати з власних електронних адрес кваліфікаційні роботи на корпоративну електронну пошту кафедри для перевірки на унікальність.

Кваліфікаційні роботи, що мають низький рівень оригінальності тексту, повертаються здобувачам вищої освіти на доопрацювання на термін не більше 7-ми календарних днів. Після цього кваліфікаційна робота проходить повторну платну перевірку, вартість якої визначена дійсною угодою ХНПУ імені Г. С. Сковороди з ТОВ «Антиплагіат».

Кваліфікаційні роботи, що мають низький рівень оригінальності тексту за результатами повторної перевірки, не допускаються до захисту.

Правила оформлення бібліографічних посилань

Залежно від розміщення й функцій розрізняють внутрішньотекстові, підрядкові й позатекстові посилання.

Внутрішньотекстові посилання – це частина основного тексту. У цьому випадку зазначаються лише вихідні дані й сторінка, з якої береться текст. Наприклад: ..... (*Степаненко М. Найновітніші динамічні процеси в українському політичному лексиконі: 2020 рік. Полтава: Астроя, 2021. С. 11.*).

Підрядкові посилання використовуються в тому разі, якщо внутрішньотекстові посилання небажані, щоб не ускладнювати процес читання, але водночас полегшити пошук джерел, які використовує автор. Для зв'язку з текстом використовують арабські цифри, рідше – зірочки. Якщо посилань більше чотирьох, доцільніше використовувати цифри. Для повторного посилання повний опис джерела подають тільки в першому вживанні. Далі замість назви роботи наводять умовне позначення, наприклад: «Зазн. пр.», «Цит. пр.» і відповідні сторінки. Наприклад:

¹ *Степаненко М. Найновітніші динамічні процеси в українському політичному лексиконі: 2020 рік. Полтава: Астроя, 2021. С. 11.*

² *Степаненко М. Зазн. пр. С. 94.*

Якщо посилання на те саме джерело трапляється на одній сторінці кілька разів, то в посиланні використовуються слова «Там само» або *Ibid.*, якщо текст написаний латинським шрифтом, і зазначається потрібна сторінка. Наприклад:

¹ *Степаненко М. Найновітніші динамічні процеси в українському політичному лексиконі: 2020 рік. Полтава: Астроя, 2021. С. 11.*

² *Там само. С. 27.*

Словами «Там само» не варто починати примітки на новій сторінці, а слід знову вказати повну назву цитованої праці.

Якщо в підрядковому посиланні використовується скорочення «див.», то опис документа, на який посилається автор, наводиться після двокрапки з великої літери у формі називного відмінка. Наприклад:

¹ Див.: Степаненко М. *Найновітніші динамічні процеси в українському політичному лексиконі: 2020 рік*. Полтава: Астроя, 2021. С. 11.

У наукових роботах зазвичай використовують наскрізну нумерацію – від першого до останнього підрядкового посилання. У рефератах, курсових і магістерських роботах рекомендуємо застосовувати посторінкову нумерацію.

Позатекстові посилання оформлюються так само, як і підрядкові (за допомогою цифр), але самі посилання наводяться за текстом у вигляді бібліографічного переліку. Наприклад: ..... [2: 36], [4, 57], де перша цифра – номер джерела в бібліографічному переліку, друга – номер сторінки в цьому джерелі. Може бути посилання відразу на кілька джерел, тоді всі цифри у квадратних дужках указують на порядкові номери книг у списку літератури й розділяються крапкою з комою, як-от: [23; 79; 67].

Залежно від типу видання позатекстові посилання можуть бути оформлені із зазначенням прізвища автора цитованого джерела, року його опублікування та сторінки, наприклад:

Спостереження над процесами десемантизації релігійних найменувань на основі метафоричних і метонімічних перенесень проводив і Олександр Тараненко, який зауважив: (...) на певному історичному етапі об'єктом зацікавленості практично всіх членів мовного колективу протягом тривалого часу була релігія, і тому сфера релігійних понять являла собою багате джерело метафоричних інновацій, які набували часто паралельних напрямків [Тараненко 1980, 8].

За такого способу оформлення посилання можуть бути використані й круглі дужки, наприклад:

Для сучасних ораторів-управлінців Біблія завжди слугуватиме прецедентним текстом, використовуваним для встановлення контакту з населенням, для забезпечення формування позитивного ставлення до тієї чи тієї політичної фігури: «Шляхом такої макростратегії маніпуляції політик одночасно здійснює й приховану стратегію самопрезентації, оскільки він є тим, хто усвідомлює таку „величну надістину“, відповідно, він здатен повести народ „до світлого майбуття“» (Добош, 2017, с. 159).

Уживання розділових знаків у дужках, як і форма самих дужок – квадратні чи круглі – залежить від вимог видання, що обирає певний стиль.

У тексті кваліфікаційної роботи радимо обрати один із таких варіантів оформлення позатекстових посилань:

а) посилання подавати в круглих або квадратних дужках: [Халіман, 2020: 36] або (Халіман, 2020: 36);

б) між прізвищем автора та роком видання ставити кому або не використовувати розділового знака: (Халіман, 2020: 36) або (Халіман 2020: 36);

в) між позначеннями року видання і сторінки цитування ставити кому або двокрапку зі скороченням **с.** чи без нього: (Халіман, 2020, с. 36) або (Халіман 2020: 36).

Особливості оформлення бібліографічного переліку

Список використаних джерел розміщується в кінці роботи на окремій сторінці. Він надає інформацію, необхідну для того, щоб знайти й отримати будь-яке джерело, процитоване в тексті документа. Кожне джерело, процитоване в роботі, має з'явитися в списку використаних джерел. Так само кожен запис у списку використаних джерел має бути згаданим у тексті роботи. Інформацію про літературні джерела подають тією мовою, якою вони опубліковані. Як заголовок бібліографічного переліку використовують стандартні назви, наприклад: *Список літератури*, *Рекомендована література*, *Список використаної літератури*, *Список рекомендованої літератури*, *Література*.

У кваліфікаційній роботі відповідно до «Положення про кваліфікаційну роботу здобувачів першого (бакалаврського) і другого (магістерського) рівнів вищої освіти ХНПУ імені Г. С. Сковороди» для оформлення бібліографічного переліку використовуйте назви **Список використаних джерел** та **Список ілюстративних джерел**.

У наукових працях найчастіше використовують такі способи побудови бібліографічних переліків: алфавітний, хронологічний, нумераційний.

Алфавітний список – найпростіший спосіб організації бібліографічного опису. У процесі укладання враховують не алфавітний порядок букв першого слова, а перші букви окремих слів. При цьому розглядають усі слова, ураховуючи прийменники й сполучники.

Хронологічний список передбачає розміщення бібліографічного опису залежно від хронології видання праць. Роботи, опубліковані в одному році, розміщують в алфавітному порядку.

Нумераційний список включає бібліографічні описи в порядку перших посилань в основному тексті на ці документи. Нумераційна побудова полегшує сприйняття основного тексту й спрощує зв'язок переліку з ним.

Загальні правила оформлення списку наукової літератури й джерел

У бібліографічному переліку інформація може подаватися різними способами залежно від того стандарту, якого дотримується певне видання.

Останній прийнятий в Україні державний стандарт, загальний для всіх галузей знання – ДСТУ 8302:2015 «Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання». Його використовують і в процесі оформлення *Списку використаних джерел* та *Списку ілюстративних джерел у кваліфікаційній роботі*.

Загальними правилами оформлення наукової літератури є такі [Ясіновська, 2022, с. 286]:

1. Кожний бібліографічний запис у списку наукової літератури до курсової, бакалаврської, магістерської роботи отримує порядковий номер (використовують арабські цифри) й починається з нового рядка.

2. Наукову літературу впорядковують за абеткою прізвищ перших авторів або заголовків (спочатку подають позиції, написані кирилицею, далі – латинкою, згодом – іншими абетками).

3. Бібліографічний опис роблять на підставі титульної сторінки зі збереженням усіх правописних особливостей.

4. Імена записують скорочено у вигляді ініціалів. Ініціал(и) наводять після прізвищ автора.

5. Частки, артиклі та інші службові слова (*да, де дер, ед, ель, ла, ле, фон* і т. ін.) в іншомовних особових назвах пишуть, як правило, після прізвища (наприклад, *Сосюр Ф. де, Альдрете Б. Де, Гумбольдт В. фон*).

6. У бібліографічному описі для вказівки на том використовують римські цифри. Вони також уживаються для позначення додаткових для основного тексту частин (передмови іншого автора, слова редактора чи перекладача, ілюстрацій чи додатків), які можуть міститися як перед основною частиною, так і після неї або водночас до й після неї. Наприклад: xv + 356 с; 429 + xxvi = 526 = xxx с.

Частину, число, випуск, номер, рік видання, а також сторінки зазначають за допомогою арабських цифр.

7. Послідовність наведення елементів бібліографічного опису така: спочатку пишуть прізвище автора (авторів) з ініціалами, назву праці, далі, якщо це колективна робота або частина збірки праць (матеріалів конференції), подають назву колективної монографії або назву збірки, потім подають місто, видавництво, рік, кількість сторінок.

Інколи видавництво на виданні не вказують. Про це в бібліографічному описі вказують за допомогою записаних у квадратних дужках слів «без видавництва» [б. в.].

8. Опис роблять мовою оригіналу з урахуванням особливостей правопису (у тім числі діакритики) цитованого видання.

Приклади оформлення бібліографічного опису за ДСТУ 8302:2015:

1. Книги:

а) один автор:

Бігунова Н. О. Позитивна оцінка: від когнітивного судження до комунікативного висловлювання: моногр. Одеса: КП ОМД, 2017. 580 с.

б) два автори й більше:

Космеда Т. А., Халіман О. В. Мовна гра в парадигмі інтерпретативної лінгвістики. Граматика оцінки. Граматична іграма (теоретичне осмислення дискурсивної практики): моногр. Дрогобич: Коло, 2013. 228 с.

Безпояско О. К., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Граматика української мови. Морфологія: підруч. Київ: Либідь, 1993. 336 с.

Космеда Т. А., Карпенко Н. А., Осіпова Т. Ф., Саліонович Л. М., Халіман О. В. Гендерна лінгвістика в Україні: історія, теоретичні засади, дискурсивна практика: колект. моногр. / за наук. ред. проф. Т. А. Космеди. Харків: Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди; Дрогобич: Коло, 2014. 472 с.

або

Гендерна лінгвістика в Україні: історія, теоретичні засади, дискурсивна практика: колект. моногр. / Т. А. Космеда та ін.; за наук. ред. проф. Т. А. Космеди. Харків: Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди; Дрогобич: Коло, 2014. 472 с.

в) за редакцією:

Полігранна філологія без кордонів: колект. моногр. / відп. ред. докт. філол. наук Т. Ф. Осіпова, докт. філол. наук Н. В. Піддубна, докт. філол. наук О. В. Халіман. Харків: Вид-во Іванченка І. С., 2022. 630 с.

г) багатотомне видання:

Енциклопедія історії України: у 10 т. Київ: Наук. думка, 2013. Т. 10. 784 с.

2) частина книги:

Анисимова Л. Г. Назви верхнього одягу у поліських, волинських та подільських говірках. *Дослідження з української діалектології*. Київ: Наук. думка, 1991. С. 126–140.

3) статті в журналі, збірнику:

Пришва Б. Г. Словесні засоби гумору Остапа Вишні. *Мовознавство*. 1970. № 2. С. 81–86.

Халіман О. В. Граматичне значення майбутнього часу як засіб вираження оцінки в сучасній українській мові. *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. пр. Харк. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди / гол. ред. проф. К. Ю. Голобородько*. Харків, 2017. Вип. 46. С. 86–91.

4) стаття, тези в матеріалах конференції:

Дудик П. Про стилістичні параметри граматичних категорій і граматичних значень іменника. *Актуальні проблеми дослідження граматики та лексикології*. Матеріали наук.-теорет.конф. (4–5 жовтня 2006 р., м. Вінниця). Вінниця: Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського, 2006. С. 10–17.

5) дисертація:

Болотнікова А. П. Граматичні індикатори вираження категорії ввічливості в українській мові: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Запоріж. нац. ун-т. Запоріжжя, 2018.

6) автореферат дисертації:

Алтицева Л. Ю. Функціонально-семантичні параметри іменників з неповною числовою парадигмою: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 1999. 20 с.

7) електронний ресурс:

Огієнко І. Рідна мова. Київ: Наша культура і наука, 2010. 436 с. URL: https://shron3.chtyvo.org.ua/Ohiyenko_Ivan/Ridna_mova.pdf?PHPSESSID=ca6c619287d71f54152ec18883742743 (дата звернення: 15.04.2012).

Словник української мови у 20 томах. URL: <https://1677.slovaronline.com/> (дата звернення: 27.05.2021).

Радченко А. І., Діденко Ю. В. Геологічна наука в академічних публікаціях. *Наука та інновації*. 2016. № 3. С. 14–26. URL: <http://scinn.org.ua/ua/archive/12%283%29/12%283%2901> (дата звернення: 15.04.2017).

МІЖНАРОДНІ СТИЛІ ЦИТУВАННЯ

Сучасні наукові видання у вимогах до оформлення матеріалів використовують як норми ДСТУ 8302:2015, так і міжнародні стилі цитування.

Найпоширеніші міжнародні стилі цитування:

1. MLA (Modern Language Association) style.
2. APA (American Psychological Association) style.
3. Chicago / Turabian style.
4. Harvard style.
5. ACS (American Chemical Society) style.
6. AIP (American Institute of Physics) style.
7. IEEE (Institute of Electrical and Electronics Engineers) style.
8. Vancouver style.
9. OSCOLA.
10. APS (American Physics Society) style.
11. Springer MathPhys Style-1.

Приклади оформлення бібліографічного опису за міжнародним стилем АРА

<http://www.bibme.org/citation-guide/APA/book>

Для коректного оформлення References рекомендуємо послуговуватися системами автоматичної транслітерації. Для транслітерації українських текстів відповідно до Постанови КМУ України від 27.01.2010 р. № 55 «Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею» скористайтеся сервісом <http://ukrlit.org/transliteratsiia>. Якщо в дослідженні використано праці автора одного й того самого року публікації, до цифр необхідно додати буквенний суфікс латиницею відповідно до розташування в списку літератури (Виноградов, 1986а; Виноградов, 1986б).

Приклади оформлення:

Книги

Література	References
Один автор	
Лисиченко, Л. (1997). <i>Лексико-семантична система української мови</i> . Харків: ХДПУ ім. Г. С. Сковороди.	Lysychenko, L. (1997). <i>Lexiko-semantyshna systema ukraïnskoi movy [Lexico-semantic system of the Ukrainian language]</i> . Kharkiv: KhDPU im. H. S. Skovorody [in Ukrainian].
Два автори й більше	
Даниленко, В., & Волкова, І. (1993). <i>Лингвистический аспект стандартизации терминологии</i> . Москва: Наука.	Danilenko, V., & Volkova, I. (1993). <i>Lynhvystycheskyy aspekt standardizatsyi terminology [Linguistic aspect of terminology standardization]</i> . Moskva: Nauka [in Russian].
Багатомне видання	
Білецький, Л. І. (2015). <i>Історія української літератури. Народна поезія</i> . (Т. 1.). Івано-Франківськ: Місто НВ.	Biletskyi, L. I. (2015). <i>Istoriia ukraïnskoi literatury. Narodna poeziiia [History of Ukrainian Literature. Folk poetry]</i> . (Vol. 1). Ivano-Frankivsk: Misto NV [in Ukrainian].
Білодід, І. К. (Ред.) (1970–1980). <i>Словник української мови</i> . (Т. 1–11). Київ: Наук. думка.	Bilodid, I. K. (Ed.). (1970–1980). <i>Slovyk Ukraïnskoi Movy [Dictionary of the Ukrainian Language]</i> . (Vols. 1–11). Kyiv: Nauk. dumka [in Ukrainian].
Частина книги	
Ревзина, О. Г. (1990). От стихотворной речи к поэтическому идиолекту. В <i>Очерки истории языка русской поэзии XX в.: Поэтический язык и идиостиль</i> (с. 39–46).	Revzyna, O. H. (1990). Ot stykhotvornoï rechy k poetycheskomu ydyolektu [From poetic speech to poetic idiolect]. In <i>Ocherky ystoriyy yazyka russkoy poezyy XX v.: Poetycheskyy</i>

Москва: Наука.	<i>yazyk y ydyostyl. – From poetic speech to a poetic idiolect. Essays on the history of the language of Russian poetry of the 20th century: Poetic language and idiostyle</i> (pp. 39–46). Moskva: Nauka [in Russian].
Автор і перекладач	
Шекспір, В. (2016). <i>Ромео і Джульєтта</i> . (Ю. Андрухович, перекл.). Київ : А-Ба-Ба-Га-Ла-Ма-Га.	Shakespeare, W. (2016). <i>Romeo i Dzhulietta [Romeo and Juliet]</i> . (Yu. Andrukhovych, trans.). Kyiv : A-Ba-Ba-Ha-La-Ma-Ha [in Ukrainian].
Редактор (без автора)	
Дубічинський, В. В. (Ред.). (2006). Сучасний тлумачний словник української мови. Харків: Школа.	Dubichunskiy, V. V. (Ed.). (2006). <i>Suchasnyi tлумachnyi slovnyk ukrainskoi movy [Modern Dictionary of Ukrainian]</i> . Kharkiv: Shkola [in Ukrainian].
!!! Редактор – (Ed.), редактори – (Eds.).	
Автор і редактор	
Олійник, Б., & Шевчук, С. (Ред.) (2006). <i>Вибрані твори</i> . (Т. 1–2). Київ: Укр. енциклопедія.	Oliinyk, B., & Shevchuk, S. (Ed.) (2006). <i>Vybrani tvory [Selected Works]</i> . (Vols. 1–2). Kyiv: Ukr. entsyklopediia [in Ukrainian].
Для всіх видань, крім першого	
Шахматов, А. А. (1941). Синтаксис русского языка (2-е изд.). Ленинград: Учпедгиз.	Shaxmatov, A. A. (1941). <i>Sintaksis russkogo yazyka [Russian syntax]</i> (2nd ed.). Leningrad: Uchpedgiz [in Russian].

Періодичні видання (журнали, збірники наукових праць, матеріали конференцій)

Література	References
Один автор	
Вербич, С. (2010). Українська ономастика: перспективи розвитку. <i>Українська мова</i> , 3, 73–80.	Verbych, S. (2010). Ukrainiska onomastyka: perspektyvy rozvytku [The Ukrainian onomastics: the prospects for development]. <i>Ukrainska mova – Ukrainian language</i> , 3, 73–80 [in Ukrainian].
Васильовська, І. (2017). Сучасний стан та проблеми української медичної термінології. <i>Теорія і практика викладання української мови як іноземної</i> , 13, 116–121. http://dx.doi.org/10.30970/ufl.2018.13.1987 .	Vasylovska, I. (2017). Suchasnyi stan ta problemy ukrainskoi medychnoi terminolohii [Current status and problems of Ukrainian medical terminology]. <i>Teoriia i praktyka vykladannia ukrainskoi movy yak inozemnoi – Theory and practice of teaching Ukrainian as a foreign language</i> , 13, 116–121. http://dx.doi.org/10.30970/ufl.2018.13.1987 [in Ukrainian].
Два автори й більше	
Крапівник, Г. О., & Шпак, Ю. О. (2019). Сучасний ергонімікон кав'ярень міста Харкова. <i>Лінгвістичні дослідження</i> , 50, 76–85. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди. https://doi.org/10.34142/23127546.2019.50.10 .	Krapivnyk, H. O., & Shpak, Yu. O. (2019). Suchasny erhonomikon kaviaren Kharkova [Contemporary Ergonyms for Coffee Houses in Kharkiv]. <i>Linhvistychni doslidzhennia – Linguistic research</i> , 50, 76–85. Kharkiv: KhNPU imeni H. S. Skovorody. https://doi.org/10.34142/23127546.2019.50.10 [in

	Ukrainian].
Матеріали конференції	
Зибачинський, І. В. (2000). Розвиток початкової освіти в Хотинському повіті Бессарабської губернії в другій половині XIX – на початку XX ст. <i>Хотину – 1000 років. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої 1000-літтю Хотина</i> (с. 99–108). Чернівці: П прут.	Zybachynskiy, I. V. (2000). Rozvytok pochatkovoї osvity v Khotynskomu poviti Bessarabskoi hubernii v druhii polovyni 19 – na pochatku 20 st. [The development of the primary education in the Khotyn province of the Bessarabia Governorate in the second half of the 19th century – at the beginning of the 20th century]. <i>Khotynu – 1000 rokiv. Materialy Mizhnarodnoi naukovoї konferentsii, prysviachenoї 1000-littiu Khotyna – Khotyn's 1000th anniversary. The proceedings of the International scientific conference devoted to the 1000th anniversary of Khotyn</i> (pp. 99–108). Chernivtsi: Prut [in Ukrainian].
!!! У зв'язку із запровадженням Відкритого українського індексу наукового цитування (Open Ukrainian Citation Index – OUCI) в ЛІТЕРАТУРИ / REFERENCES для цитованих джерел, що мають DOI, необхідно обов'язково зазначати це відповідно до стилю APA.	

Електронні ресурси

Список літератури	References
Періодичне видання	
Шумський, О. Л. (2013). Професійна комунікація правоохоронців у контексті міжкультурної взаємодії. <i>Вісн. Нац. акад. Держ. прикордонної служби України</i> , 12. Узято з http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2013_2_18 .	Shumskiy, O. L. (2013). Profesiina komunikatsiia pravookhorontsiv u konteksti mizhkulturnoi vzaiemodii [Professional communication of law enforcement officials in the context intercultural interaction]. <i>Visnyk Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy – Messenger of the National academy of State border police of Ukraine</i> , 12. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2013_2_18 [in Ukrainian].
Книга	
Ілляшенко, С. М., & Шипуліна, Ю. С. (2007). <i>Товарна інноваційна політика</i> . Суми: Університетська книга. Узято з ftp://lib.sumdu.edu.ua/Books/1539.pdf .	Iliashenko, S. M., & Shypulina, Yu. S. (2007). <i>Tovarna innovatsiina polityka [Product innovative policy]</i> . Sumy: Universytetska knyha. Retrieved from ftp://lib.sumdu.edu.ua/Books/1539.pdf [in Ukrainian].
Без автора	
<i>Словник української мови online</i> . Узято з http://services.ulif.org.ua/expl/Entry/index?wordid=1&page=0 .	<i>Slovnnyk ukrainskoi movy online [Dictionary of Ukrainian language online]</i> . Retrieved from http://services.ulif.org.ua/expl/Entry/index?wordid=1&page=0 [in Ukrainian].

Автореферати дисертацій / дисертації

Список літератури	References
-------------------	------------

Автореферат на здобуття наукового ступеня кандидата наук	
Олешко, Ю. Л. (2017). Староукраїнська проповідь XVII ст. у комунікативно-когнітивному вимірі. (Автореф. ... канд. філол. наук). Київ: КНУ імені Тараса Шевченка.	Oleshko, Y. L. (2017). Staroukrainska propovid 17 st. u komunikatyvno-kohnityvnomu vymiri [Old Ukrainian Sermon of the 17th Century in Communicative and Cognitive Dimension]. <i>Extended abstract of candidate's thesis</i> . Kyiv: KNU imeni Tarasa Shevchenka [in Ukrainian].
Автореферат на здобуття наукового ступеня доктора наук	
Литвиненко, Н. П. (2010). Сучасний український медичний дискурс. (Автореф. дис. ... докт. філол. наук). Київ: Ін-т укр. мови НАН України.	Lytvynenko, N. P. (2010). Suchasnyi ukrainskyi medychnyi dyskurs [Modern Ukrainian medical discourse]. <i>Extended abstract of Doctor's thesis</i> . Kyiv: Instytut ukr. movy NAN Ukrainy [in Ukrainian].
Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук	
Блажчук, Ю. І. (2008). Антропонімія Уманщини XVII – початку XXI ст. (Дис. ... канд. філол. наук). Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова.	Blazhchuk, Yu. I. (2008). Antroponimiia Umanshchynu XVII – pochatku XXI st. [The anthroponymy of Uman region of the period between the 17th century and the beginning of the 21st century]. <i>Candidate's thesis</i> . Kyiv: NPU im. M. P. Drahomanova [in Ukrainian].
Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук	
Торчинський, М. М. (2010). Структура, типологія і функціонування онімної лексики української мови. (Дис. ... докт. філол. наук). Київ: КНУ імені Тараса Шевченка.	Torchynskiy, M. M. (2010). Struktura, typolohiia i funktsionuvannia onimnoi leksyky ukrainskoi movy [The structure, typology and functioning of naming expressions in Ukrainian]. <i>Doctor's thesis</i> . Kyiv: Kyivskiyi nats. KNU imeni Tarasa Shevchenka [in Ukrainian].
!!! У бібліографічних описах авторефератів і дисертацій необхідно вказувати назву університету, у якому захищено дисертацію.	

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Дорошенко С. І. Методичні рекомендації до написання дипломних робіт з лінгвістичних дисциплін. Харків: РЦНІТ, 1999. 20 с.

Еко У. Як написати дипломну роботу: гуманітарні науки / пер. за ред. О. Глотова. Тернопіль: Мандрівець. 2004. 224 с.

Колоїз Ж. В. Основи академічного письма: практикум. Кривий Ріг: ФОП Маринченко С. В., 2019. 178 с.

Левченко О. П. Науковий стиль: культура мовлення: навч. посіб. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2012. 204 с.

Лисенко Н. О., Піддубна Н. В., Тележкіна О. О. Культура наукової мови: навч. посіб. Харків: Тім Пабліш Груп, 2015. 224 с.

Маленко О., Борисов В. Українське мовознавство як науковий дискурс: історія, теорія, практика: навч. посіб. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2021. 164 с.

Ясіновська О. Наукова робота студентів-лінгвістів: навч.-метод. посіб. Вид. 2-ге, випр. і доп. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2022. 156 с.

Яхонтова Т. В. Сучасна наукова комунікація: жанрові інновації. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Філологія». 2015. Вип. 14. С. 232–234.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
Г. С. СКОВОРОДИ

Український мовно-літературний факультет імені Г. Ф. Квітки-Основ'яненка

Кафедра української мови

Українська мова і література
(назва освітньої програми)

035.01 Філологія (Українська мова і
література)
(шифр і назва спеціальності)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОЦІННОЇ ЛЕКСИКИ

В ХУДОЖНЬОМУ МОВЛЕННІ

(на матеріалі роману Наталії Гурницької

«Мелодія кави у тональності кардамону»)

здобувача другого (магістерського) рівня вищої освіти

Приходько Юлії Вячеславівни

Науковий керівник:

Халіман Оксана Володимирівна,
доктор філологічних наук, доцент

Рецензенти:

Лебеденко Юлія Миколаївна,
кандидат філологічних наук, доцент

Карпенко Наталія Анатоліївна,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри філології, перекладу
та мовної комунікації,
Національна академія
Національної гвардії України

АНОТАЦІЯ

Приходько Ю. В. Особливості функціонування оцінної лексики в художньому мовленні (на матеріалі роману Наталії Гурницької «Мелодія кави у тональності кардамону»).

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури (73 джерела), списку джерел ілюстративного матеріалу (1 джерело). Загальний обсяг роботи – 61 сторінка, обсяг основного тексту становить 50 сторінок.

Особливості реалізації в мові аксіологічних суджень вивчає лінгвоаксіологія – сучасний лінгвістичний напрям, що останнім часом набув значної популярності й репрезентований численними науковими працями щодо аналізу мовних одиниць вираження оцінки.

Окремі аспекти вивчення оцінної лексики залишилися поза увагою мовознавців, зокрема твори Наталії Гурницької у відповідному аспекті, що зумовлює потребу подальшого опрацювання проблеми й зумовлює **актуальність** цього дослідження.

Мета кваліфікаційної роботи – з'ясувати особливості функціонування оцінної лексики в романі Наталії Гурницької «Мелодія кави у тональності кардамону».

Для досягнення цієї мети необхідно розв'язати такі **завдання**:

- 1) описати особливості вираження оцінки лексичними засобами;
- 2) схарактеризувати досвід вивчення оцінної лексики в художніх творах;
- 3) описати типи емоційно забарвленої лексики в романі Наталії Гурницької «Мелодія кави у тональності кардамону» та особливості їх уживання.

Об'єкт дослідження – емоційно забарвлена лексика.

Предмет дослідження – особливості функціонування емоційно забарвленої лексики в художньому мовленні.

Аналіз засвідчив перевагу негативнооцінних іменників, дієслів і прислівників та позитивнооцінних прикметників, що вважаємо особливістю досліджуваного роману через специфіку його сюжету. У романі реалізують свій аксіологічний потенціал і дискурсивні слова, зокрема частки й вигуки, що як безпосередньо, так й опосередковано (через зв'язок з іншими смисловими відтінками) забезпечують реалізацію оцінної функції.

Ключові слова: лінгвоаксіологія, оцінка, оцінна лексика, негативнооцінний, позитивнооцінний, іменник, дієслово, прикметник, прислівник, частка, вигук, художнє мовлення.

SUMMARY

Prykhodko Y. V. Features of the functioning of evaluative vocabulary in artistic speech (based on the novel by Natalia Gurnytska «The melody of coffee in the tone of cardamom»).

The qualification work consists of an introduction, two chapters, conclusions, a list of references (73 sources), a list of sources of illustrative material (1 source). The total volume of the work is 61 pages, the main text is 50 pages.

The peculiarities of the implementation of axiological judgments in the language are studied by linguoaxiology. It is a modern linguistic trend / movement that has recently gained considerable popularity and is represented by numerous scientific works on the analysis of linguistic units of expression of estimation.

Certain aspects of the study of evaluative vocabulary have been left out of the attention of linguists, in particular the works of Natalia Gurnytska in the relevant aspect, which causes further study of the problem and determines the **relevance** of this study.

The **purpose** of the qualification work is to find out the peculiarities of the functioning of the evaluative vocabulary in Natalia Gurnytska's novel «The melody of coffee in the tone of cardamom».

It is necessary to solve the following tasks for achievement of this **goals**:

- 1) to describe the features of the expression of the assessment by lexical means;
- 2) to characterize the experience of studying evaluative vocabulary in works of art;
- 3) to describe the types of emotionally colored vocabulary in Natalia Gurnytska's novel «The melody of coffee in the tone of cardamom» and the peculiarities of their use.

The **object** of research is emotionally colored vocabulary.

The **subject** of research is features of the functioning of emotionally colored vocabulary in artistic speech.

The analysis showed the predominance of negatively evaluative nouns, verbs and adverbs and positively evaluative adjectives, which we consider a feature of the novel under study due to the specifics of its plot. Discursive words, in particular, particles and exclamations, also realize their axiological potential in the novel, which both directly and indirectly (due to connection with other semantic nuances) ensure the realization of the evaluative function.

Key words: linguoaxiology, evaluation, evaluative vocabulary, negatively evaluative, positively evaluative, noun, verb, adjective, adverb, participle, exclamation, artistic speech.

ЗМІСТ

Вступ.....	5
Розділ I. ОЦІННА ЛЕКСИКА СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	8
1.1. Оцінка як універсальна категорія. Специфіка функціонування оцінної лексики.....	8
1.2. Досвід вивчення оцінної лексики в художніх творах	17
Розділ II. ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ОЦІНКИ В РОМАНІ НАТАЛІЇ ГУРНИЦЬКОЇ «МЕЛОДІЯ КАВИ У ТОНАЛЬНОСТІ КАРДАМОНУ».....	29
2.1. Оцінні іменники: специфіка функціонування.....	30
2.2. Особливості використання дієслів як засобів вираження аксіологічних смислів	36
2.3. Уживання прикметників як оцінних мовних засобів	39
2.4. Функціонування прислівників у фокусі аксіологічної прагмалінгвістики.....	44
2.5. Аксіологічний потенціал дискурсивних слів: аспектуальний аналіз	47
Висновки	53
Список використаних джерел	55
Список ілюстративних джерел	61

УДК 811.161.2'373.46'38

*Липовецька Світлана Сергіївна
Харків, ХНПУ імені Г. С. Сковороди
Наук.кер.: д.філол.н., доц. О. В. Халіман*

ЛІНГВОАКСІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕЦЕНЗІЇ: УЗАГАЛЬНЕННЯ ДОСВІДУ ДОСЛІДЖЕННЯ

У сучасних умовах розвитку академічної комунікації наукове рецензування не втрачає своєї актуальності, а набуває особливого значення, зокрема в аспекті дотримання принципів академічної доброчесності.

Рецензії на наукові видання вважають одним із типових прикладів оцінного дискурсу, що очевидно й з огляду на сам термін, оскільки “рецензія”, як відомо, походить від лат. *recensio* (“огляд”, “розгляд”, “оцінка”). З огляду на активізацію досліджень у зазначеному аспекті, увагу лінгвістів до особливостей мовного оформлення рецензій виникає потреба узагальнення досвіду вивчення реалізації категорії оцінки в досліджуваному науковому жанрі, що й зумовлює актуальність дослідження.

Категорія оцінки демонструє особливості реалізації в тестах рецензій:

1) *оцінка – основне завдання рецензії*, тому фактично будь-яке визначення рецензії містить вказівку на цю особливість досліджуваного наукового жанру (“один із основних жанрів критики, містить оцінку, аналіз та інтерпретацію, визначення сильних сторін і вад, зауваження та пропозиції щодо поліпшення літературного, мистецького або наукового твору” /3: 70/);

2) *текст рецензії містить оцінні мовні засоби* («кожний композиційний елемент є закономірним етапом в оцінній характеристиці рецензованої публікації, має певну прагматичну настанову й відповідне змістове та графічне оформлення в тексті» /2: 101/; «жанр рецензії має виразну тенденцію до активного використання емоційно-експресивних компонентів для оцінки праці вченого: слів і зворотів розмовної мови, модальних речень зі значенням суб’єктивної оцінки, еліптичних конструкцій, окличних речень з яскраво вираженою експресивністю» /2: 100/);

а) *у заголовку можуть як уживатися, так і не вживатися оцінні мовні одиниці* (І. Левчук зауважує, що заголовок “не містить безпосередньої оцінки публікації, а отже, не є власне оцінним етапом” /2: 101/, із чим не погоджується Т. Петрова, оскільки «сучасні заголовки можуть не повторювати назви рецензованого словника (вона може бути у вступі) й віддзеркалювати ставлення автора, містити прозору оцінку, а також виконувати експресивну функцію, що невласлива заголовкам наукових текстів» /4: 186/; «стрижневим оцінним компонентом таких заголовків є атрибутивна лексема *новий*» /5: 94/);

б) *позитивно- чи негативнооцінні мовні одиниці – обов’язковий елемент вступу рецензії* (див. про це 1);

в) *основна частина містить поетапний аналіз рецензованої праці з її позитивною та негативною оцінкою*, що супроводжується аргументацією;

г) висновки містять оцінні мовні одиниці («Здебільшого у висновках, попри вказані в основній частині зауваження до параметрів словника, критики ствердно визначають його наукову цінність і підкреслюють важливість та необхідність праці, а також висловлюють поради й побажання стосовно проблемних параметрів термінографічного видання» /4: 189/);

3) позитивна оцінка переважає в порівнянні з негативною (5% до 30% /див. про це 1: 217/; «найчастіше рецензенти намагаються обмежитися найсуттєвішими заувагами щодо змісту праці» /2: 102/);

4) негативна оцінка може додатково виділятися за допомогою графічних засобів курсиву або підкреслення (див. про це 1: 217);

5) негативна оцінка пом'якшується певними припущеннями рецензента щодо її причин, внаслідок чого створюється ефект одночасного виправдання негативною оцінкою («Аналіз фактичного матеріалу засвідчив, що обов'язковими елементами глобальної аксіологічної макростратегії у рецензії, поряд з експліцитними оцінками суб'єкта й об'єкта, виступають аргументація, порівняння, виправдання, апеляція до інших наукових джерел, цитування, сподівання на популярність рецензованого об'єкта, окреслення перспективи тощо. Усі ці засоби спрямовані на дотримання принципів наукового етикету та мінімізації категоричності негативною оцінкою в дискурсі» /1: 220/);

б) оцінні мовні засоби текстів наукових рецензій відзначаються стандартизованістю (як наголошує І. Левчук, «оцінюючи наукову працю, рецензент не намагається урізноманітнити способи вираження оцінки, а послуговується здебільшого вже готовими метафоричними кліше» /2: 100/).

Отже, рецензія як вторинний жанр наукового стилю критичного характеру демонструє специфіку організації в аспекті категорії оцінки – містить оцінні мовні одиниці, що переважно відзначаються шаблонністю вживання у відповідних текстах та є необов'язковими в заголовку та вступній частині й обов'язковими в основній та висновковій. Крім того, позитивнооцінні мовні одиниці переважають над негативнооцінними, а пейоративна оцінка зазвичай виражається евфемізовано.

У перспективі плануємо, урахувавши досвід сучасних лінгвістів, проаналізувати оцінні мовні засоби рецензій окремих наукових видань.

Список використаної літератури

1. Краснобаєва-Чорна Ж. Структурні типи оцінного дискурсу (на матеріалі сучасних україномовних рецензій). *Лінгвістичні студії*. Донецьк: ДонНУ, 2010. Вип. 20. С. 216–222.
2. Левчук І. П. Комунікативні ознаки рецензійного дискурсу. *Studia Ukrainica Posnaniensia*. 2013. Vol. 1. P. 97–105 <https://doi.org/10.14746/sup.2013.1.12>
3. Михайлин І. Л. Основи журналістики: підруч. 3-є вид., доп. і поліпш. ЦУЛ, 2003. 284 с.
4. Петрова Т. О. Особливості композиції рецензії на термінологічний словник. *Лінгвістичні дослідження*. 2020. Вип. 52. С. 177–193. <https://doi.org/10.34142/23127546.2020.52.17>
5. Яценко Н. Жанрово-стильова специфіка наукової рецензії. *Українська мова*. 2017. № 1. С. 92–101.

Навчальне електронне видання

Піддубна Наталія Віталіївна
Халіман Оксана Володимирівна
Лебеденко Юлія Миколаївна

Методичні рекомендації до написання кваліфікаційних робіт
з лінгвістичних дисциплін

Відповідальний за випуск: Щербакова Н. В.

Комп'ютерна верстка: Халіман О. В.

Коректор: Піддубна Н. В.

Формат 60x90/16

Гарнітура Times New Roman

Умов. друк. арк. 2,58